

HENRIK IBSEN

SPOKEN

VERTALING

KARST WOULDSTRA

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

Personen:

Mevr. Helene Alving *de weduwe van kapitein
en kamerheer Alving*

Osvald Alving *haar zoon, kunstschilder. Dominee Manders*

Engstrand *een timmerman*

Regine Engstrand *zijn dochter, in huis bij
mevrouw Alving*

*De handeling speelt zich af op het landgoed
van mevrouw Alving aan een grote fjord in het westen van Noorwegen.*

EERSTE BEDRIJF

Een ruime zitkamer met een deur in de linker zijwand en twee deuren in de wand rechts. In het midden van de kamer een ronde tafel met stoelen eromheen; op de tafel liggen boeken, tijdschriften en kranten. Op de voorgrond links een raam, voor het raam een kleine divan met een naaitafeltje. Op de achtergrond gaat de kamer over in een open, iets smallere serre, naar buiten toe afgesloten door grote ruiten. Rechts in de zijwand van de serre een deur naar de tuin. Door de ruiten zien we vaag een somber fjordlandschap door een sluier van onafgebroken regen.

Engstrand, de timmerman, staat bij de deur naar de tuin. Zijn linkerbeen is enigszins te kort; onder zijn laarszool heeft hij een houten klos. Regine, met een lege plantenspuit in haar hand, verhindert hem de kamer in te gaan.

REGINE *met gedempte stem* Wat moet je? Blijf daar staan! Je drupt.

ENGSTRAND Die regen komt van onze lieve Heer, mijn kind.

REGINE Van de duivel, bedoel je.

ENGSTRAND Allemachtig, wat zeg jij allemaal, Regine. *hompelt een paar stappen de kamer in* Maar wat ik wilde zeggen –

REGINE Stamp toch niet zo met die poot, kerel! De jonge mijnheer ligt boven te slapen.

ENGSTRAND Licht wat? Nu? Midden op klaarlichte dag?

REGINE Gaat jou niks aan.

ENGSTRAND Ik heb hem flink geraakt gisteravond –

REGINE Neem ik onmiddellijk aan.

ENGSTRAND Het vlees is zwak, mijn kind –

REGINE Dat is het zeker.

ENGSTRAND – en verleidingen zijn er vele in deze wereld, weet je –, maar desondanks was ik, God is mijn getuige, om half zes vanmorgen vroeg aan het werk.

REGINE Ja, ja, en hoopel dan nu maar weer op. Ik wil hier geen rendez-vousen met je.

ENGSTRAND Wat niet?

REGINE Ik wil niet dat iemand je hier ziet.

Zot maak dat je weg komt.

ENGSTRAND *een paar stappen dichterbij* Nee,

ik ga niet eerder weg dan dat ik met je heb gepraat. Vanmiddag ben ik klaar met het werk daar beneden aan de school, en dus neem ik vannacht nog de boot terug naar huis naar de stad.

REGINE *mompelt* Prettige reis!

ENGSTRAND Dank je, mijn kind. Morgen wordt immers het weeshuis ingewijd en dus zal er hier wel een hoop te doen zijn, van alles te drinken en zo bedoel ik. En niemand zal van Jakob Engstrand kunnen zeggen dat hij niet op een afstand weet te blijven als de verleiding dichterbij komt.

REGINE Hoor hem!

ENGSTRAND Er komen hier morgen immers een massa deftige mensen. Dominee Manders schijnt ook uit de stad hiernaartoe te komen.

REGINE Die komt vandaag al.

ENGSTRAND Wat zei ik. En ik wil verdomme niet dat die iets op mij aan te merken heeft, snap je.

REGINE Dus dat is het!

ENGSTRAND Hoe bedoel je?

REGINE *hem strak aankijkend* Waar wil je dominee Manders nu weer inluizen?

ENGSTRAND Sssttt, ssssttt; ben jij gek geworden? Ik dominee Manders ergens inluizen? Nee, dominee Manders is altijd veel te goed voor mij geweest dat ik zoiets zou doen.

Maar dat is het waar ik het met je over wilde hebben, snap je, dat ik dus vannacht weer terug naar huis ga.

REGINE Hoe eerder hoe liever wat mij betreft.

ENGSTRAND Maar ik wil jou mee hebben, Regine.

REGINE *met open mond* Mij –? Wat zeg je?

ENGSTRAND Dat ik jou mee naar huis wil hebben, zei ik.

REGINE *spottend* Geen schijn van kans dat je mij mee naar huis krijgt.

ENGSTRAND Dat zullen we dan nog wel eens zien.

REGINE Dat zullen we zeker zien. Ik, die ben opgegroeid bij mevrouw Alving, de weduwe van een kamerheer –? Ik, van wie ze houdt als van haar eigen kind –? Ik zou bij jou intrekken? In zo'n huis? Bah!

ENGSTRAND Wat moet dat voorstellen verdomme? Jij vertikt het je eigen vader te gehoorzamen, meisje?

REGINE *mompelt, zonder hem aan te kijken*

Je hebt zo vaak gezegd dat je niks met mij te maken had.

ENGSTRAND Dat zijn jouw zaken niet –

REGINE En je hebt mij ik weet niet hoe vaak uitgescholden voor een –! Fi donc!

ENGSTRAND Maar zo'n lelijk woord heb ik daar nooit voor gebruikt!

REGINE Ik weet nog heel goed welk woord jij daarvoor gebruikte.

ENGSTRAND Ja, maar dat was alleen als ik wat te veel op had – hm. Verleidingen zijn er vele in deze wereld, Regine.

REGINE Bah!

ENGSTRAND Of als je moeder weer eens hoog van de toren blies. Dan moest ik wel iets bedenken om haar weer met haar beide benen op de grond te krijgen, mijn kind. God, zoals die uit de hoogte kon doen. 'Laat me los, Engstrand! Blijf van me af! Ik heb drie jaar gediend bij kamerheer Alving op Rosenvold!' *lacht* God bewaar me, die kon maar niet vergeten dat de kapitein kamerheer werd in de tijd dat zij hier diende.

REGINE Arme mama; – die heb je daar dan ook voor haar tijd mee dood getreiterd.

ENGSTRAND *draait zich om* Is het weer zo ver, ik krijg altijd overal de schuld van.

REGINE *wendt zich af, halffluid* Bah –! En dan die poot!

ENGSTRAND Wat zei je, mijn kind?

REGINE Pied de mouton.

ENGSTRAND Is dat Engels?

REGINE Ja.

ENGSTRAND Ja, ja; je hebt hier van alles opgestoken en dat kan goed van pas komen nu, Regine.

REGINE *na een kleine stilte* En wat wilde je dan met mij in de stad?

ENGSTRAND En jij vraagt wat een vader wil met zijn enig kind? Ben ik geen alleenstaande en eenzame weduwnaar?

REGINE Daar hoeft je bij mij niet mee aan te komen, met dat soort sentimentele praatjes. Waarom wil jij mij daar hebben?

ENGSTRAND Dat zal ik je vertellen. Ik ben van plan om van voren af aan te beginnen.

REGINE *blaast* Dat heb je al zo vaak geprobeerd; maar het liep iedere keer even slecht af.

ENGSTRAND Maar dit keer wordt dat anders, Regine, wacht maar eens af! – Godverdomme, ik –

REGINE *stamp* Niet vloeken.

ENGSTRAND Sssttt, ssttt, je hebt volkomen gelijk, mijn kind! Ik wilde alleen maar zeggen dat ik heel wat geld opzij heb kunnen leggen dank zij het werk aan het nieuwe weeshuis.

REGINE O ja? Leuk voor je.

ENGSTRAND Want waar zou je je geld aan moeten uitgeven hier op zo'n dorp?

REGINE En verder?

ENGSTRAND Nou, dus heb ik erover lopen denken dat geld ergens in te steken dat wat op zou kunnen brengen. En dan had ik gedacht aan een soort hotel voor zeelui –

REGINE Nee maar!

ENGSTRAND Een heel fatsoenlijke gelegenheid, snap je; – niet zo'n soort zwijnestal voor matrozen. Nee, verdomd als het niet waar is, – iets voor kapteins en stuurlui en – en echte nette mensen, snap je.

REGINE En daar moet ik –?

ENGSTRAND Jij zou me kunnen helpen. Alleen voor de sier als het ware, dat begrijp je wel. Je zou geen zwaar werk hoeven te doen, mijn kind. Je zou het precies zo kunnen krijgen als je het hebben wilt.

REGINE Ik begrijp het.

ENGSTRAND Want vrouwen in huis, dat moet, dat spreekt vanzelf. Want 's avonds moet het gezellig worden met zang en dans en zo. Je moet bedenken dat het varenslui zijn op de wereldzeeën. *dichterbij* Nou niet stom zijn en jezelf voor de voeten lopen, Regine. Wat zou er hier nou van je kunnen worden? Heb je er hier enig nut van dat mevrouw je heeft laten leren? Ik heb gehoord dat jij voor de kinderen in het weeshuis mag gaan zorgen.

Is dat iets voor jou? Is dat wat jij wilt, je kapot werken voor die rotkinderen?

REGINE Nee, als het ging zoals ik zou willen, dan – Maar wie weet. Wie weet.

ENGSTRAND Wie weet, wat?

REGINE Gaat jou niks aan. – Is het veel geld dat je opzij hebt kunnen leggen?

ENGSTRAND Al bij al zullen het zo'n zeven-, achthonderd kronen zijn.

REGINE Niet slecht.

ENGSTRAND Genoeg in ieder geval om iets op poten te zetten, mijn kind.

REGINE En je was niet van plan mij iets van dat geld te geven?

ENGSTRAND Ik kijk wel uit, God bewaar me.

REGINE Nog geen lap stof voor een jurk?

ENGSTRAND Als je met mij meegaat naar de stad kun je zoveel lappen stof krijgen als je maar hebben wilt.

REGINE Daar kan ik zelf ook wel voor zorgen als ik dat wil.

ENGSTRAND Nee, aan de hand van een vader die je wegwijs maakt, dat is beter, Regine. Ik kan een huis kopen aan Lille Havnegade. Veel contanten zijn daarvoor niet nodig; en dat zou dan een soort zeemanshuis kunnen worden, snap je.

REGINE Maar ik wil niet met jou mee! Ik wil niks met jou te maken hebben! Ga weg!

ENGSTRAND Zo lang zou je niet bij mij hoeven te blijven, mijn kind. Dat zou ook niet goed zijn. Als je weet hoe je zo iets aan moet pakken natuurlijk. Zo'n mooie meid als jij die laatste paar jaren bent geworden –

REGINE Nou –?

ENGSTRAND Lang zou het niet duren voor er een stuurman opdook – ja, of misschien wel een kapitein –

REGINE Ik zou nooit met zo iemand willen trouwen. Zeelui hebben geen *savoir vivre*.

ENGSTRAND Wat hebben die niet?

REGINE Ik ken de zeelui, bedoel ik. Dat zijn geen mannen om mee te trouwen.

ENGSTRAND Je hoeft toch ook niet met ze te trouwen. Maar daarom kan het nog wel wat opleveren. *vertrouwelijker* Hij – de Engelsman – van dat jacht – hij had er driehonderd daalders voor over – en zij was niet mooier dan jij.

REGINE *gaat naar hem toe* Eruit jij!

ENGSTRAND *gaat opzij* Toe maar, je wou me toch niet slaan, hoop ik.

REGINE Wel! Nog een woord over moeder en ik sla je! Eruit, zei ik! *duwt hem voor zich uit naar de tuindeur* En niet met de deur smijten; de jonge mijnheer Alving –

ENGSTRAND Slaapt, ik weet het. God, zoals jij je druk maakt over de jonge mijnheer Alving –. *zachter* Hoho; het zal toch niet waar zijn dat hij –?

REGINE Eruit, nu meteen! Je bent geschift jij! Nee, niet daarlangs. Daar komt dominee Manders. Neem de keukentrap maar.

ENGSTRAND *af naar rechts* Ja, ja, ik ga al.
Maar moet je maar eens met hem praten die daar aan komt. Hij zal je wel vertellen wat een dochter haar vader verschuldigd is. Want ik ben hoe je het ook wendt en keert je vader.
Sla er het doopregister maar op na anders.
Hij gaat weg door de andere deur die Regine heeft geopend en weer achter hem sluit. Regine bekijkt zichzelf in de spiegel, wuift zichzelf koelte toe met haar zakdoek en trekt haar kraagje recht; daarna begint ze de planten te sproeien.

MANDERS *in overjas en met paraplu en een kleine reistas aan een riem over zijn schouder komt door de tuindeur de serre in*
Dag juffrouw Engstrand.

REGINE *draait zich verrast om* Nee, maar, dominee! Is het schip er dan al?

MANDERS Net, nog maar net. *loopt de kamer in* Toch vreselijk zoals het de afgelopen dagen heeft geregend.

REGINE *loopt hem achterna* Een zegen voor de boeren, dominee.

MANDERS Daar hebt u gelijk in. Daar denken wij stadse mensen veel te weinig aan.
Hij begint zijn overjas uit te trekken.

REGINE Mag ik u niet helpen? – Zo. Nee, maar, kletsnat! Ik hang hem meteen in de vestibule. En uw paraplu; die zal ik open neerzetten, zodat hij kan drogen.
Ze gaat met zijn jas en paraplu weg door de andere deur rechts. Dominee Manders legt zijn hoed op een stoel. Intussen is Regine weer teruggekomen.

MANDERS Goed om binnen te zijn. En, alles naar wens hier in huis?

REGINE Ja, dank u.

MANDERS Maar flink druk, stel ik me zo voor, als ik denk aan morgen?

REGINE Er is heel wat te doen, ja.

MANDERS En mevrouw Alving is thuis, hoop ik?

REGINE Dat is ze; ze is alleen net even naar boven met de chocolade van de jonge mijnheer.

MANDERS Ja, dat werd me op de steiger al verteld, dat Osvald thuisgekomen zou zijn.

REGINE Eergisteren. We hadden hem pas vandaag verwacht.

MANDERS Gezond en wel, hoop ik?

REGINE Ik denk het wel. Maar vreselijk moe van de reis. Hij is in een ruk van Parijs hier naar toe gekomen –; ik bedoel, dat hele eind in dezelfde trein. Ik denk dat hij wat ligt te rusten nu, zodat we maar beter wat zachter kunnen praten.

MANDERS Heel zachtjes dan.

REGINE *terwijl ze een leunstoel bij de tafel achteruit trekt* Maar gaat u toch alstublieft zitten, dominee, en maakt u het uzelf gemakkelijk.
Hij gaat zitten, ze schuift een voetenbankje onder zijn voeten.
Zo! Zit u goed zo, dominee?

MANDERS Uitstekend! Dank je wel, dank je! *bekijkt haar* Weet u, juffrouw Engstrand, volgens mij bent u beslist gegroeid sinds ik u voor het laatst heb gezien.

REGINE Vindt u, dominee? Mevrouw beweert in ieder geval dat ik ronder ben geworden.

MANDERS Ronder? Iets, misschien, – maar dat staat u goed. *korte pauze*

REGINE Zal ik mevrouw gaan zeggen dat u er bent?

MANDERS Dank je, maar dat heeft geen haast, kindlief. – Vertel eens, mijn lieve Regine, hoe is het met uw vader gegaan hier buiten?

REGINE Dank u, dominee, goed, volgens mij.

MANDERS Hij is nog even bij mij langs geweest de laatste keer dat hij in de stad was.

REGINE O ja? Ja, hij is altijd blij als hij dominee even spreken kan.

MANDERS En u hebt hem regelmatig gezien neem ik aan?

REGINE Ik? Zodra ik maar even tijd had –

MANDERS Uw vader is geen erg sterke persoonlijkheid, juffrouw Engstrand. Hij heeft iemand nodig die hem bij de hand neemt als het ware.

REGINE Misschien wel.

MANDERS Hij heeft iemand nodig die bij hem in de buurt blijft en van wie hij kan houden, en op wiens oordeel hij kan vertrouwen. Hij gaf dat zelf ook toe trouwens, de laatste keer dat hij bij mij was, de brave man.

REGINE Daar heeft hij het met mij ook wel eens over gehad. Maar ik weet niet of mevrouw Alving mij zou laten gaan, – vooral nu we het werk in het nieuwe weeshuis er ook nog bij krijgen. En bovendien zie ik er zelf ook erg tegenop om weg te gaan bij mevrouw Alving, omdat ze altijd zo goed voor me is geweest.

MANDERS Maar de plicht van een dochter, kindlief – Natuurlijk hebben we eerst de toestemming van mevrouw nodig.

REGINE En ik weet eerlijk gezegd ook niet of dat wel iets voor mij is, op mijn leeftijd, om het huishouden te doen voor een alleenstaande man.

MANDERS Maar mijn lieve juffrouw Engstrand, we hebben het over uw vader!

REGINE Dat is zo, maar toch –. Als het nu een goed huis was, en een echte, degelijke heer –

MANDERS Maar mijn lieve Regine –

REGINE Iemand waar ik genegenheid voor zou kunnen opvatten en tegen wie ik zou kunnen opkijken, bij wie ik de plaats van een dochter zou kunnen innemen –

MANDERS Ja, maar mijn lieve, beste kind –

REGINE Want ik zou maar wat graag naar de stad willen. Het is wel erg eenzaam hier namelijk! – en dominee weet zelf toch maar al te goed wat het zeggen wil helemaal alleen op de wereld te zijn. En ik durf best van mezelf te zeggen dat ik sterk ben en bereid om flink aan te pakken. Zou dominee niet zo'n betrekking voor mij weten?

MANDERS Nee, nee, echt niet, het spijt me.

REGINE Maar lieve, lieve dominee, – zou u aan mij willen denken als het geval zich –

MANDERS *staat op* Dat beloof ik u, juffrouw Engstrand.

REGINE Ja, want als ik –

MANDERS Zou u dan misschien nu zo vriendelijk willen zijn om mevrouw voor mij te gaan halen?

REGINE Ze is dadelijk hier, dominee.
Ze gaat weg naar links.

MANDERS *loopt een paar keer het vertrek op en neer, blijft even met zijn handen op zijn rug voor de kachel staan en kijkt de tuin in. Daarna komt hij opnieuw in de buurt van de tafel, pakt een boek en bekijkt het, schrikt en bekijkt er nog een paar Zo – zo!*
Mevrouw Alving komt binnen door de deur links. Ze wordt gevolgd door Regine die meteen weer weggaat door de eerste deur rechts.

MEVR. ALVING *geeft hem een hand* Welkom, dominee.

MANDERS Dag mevrouw. Daar ben ik dan zoals ik u beloofd had.

MEVR. ALVING En als altijd precies op het afgesproken tijdstip.

MANDERS Maar neemt u van mij aan dat het verdraaid lastig voor me was om weg te komen. Al die gezegende commissies en besturen waar ik in zit –

MEVR. ALVING Des te vriendelijker dan om zo vroeg te komen. Nu kunnen wij onze zaken doorgenomen hebben voor we aan tafel gaan. Maar waar is uw koffer?

MANDERS *snel* Mijn spullen staan bij de kruidenier. Daar slaap ik ook vannacht.

MEVR. ALVING *onderdrukt een glimlach* Bent u dan zelfs deze keer niet te vermurwen hier bij mij te overnachten?

MANDERS Nee, nee, mevrouw; maar dank u wel; ik overnacht daar beneden, zoals anders. Dat is wel zo makkelijk als ik weer aan boord moet.

MEVR. ALVING Goed, u krijgt uw zin. Al vind ik eigenlijk dat twee oude mensen als wij –

MANDERS Dat is toch niet iets om grappen over te maken. God bewaar me. Maar ja, u bent natuurlijk erg vrolijk vandaag. De feestdag morgen en dan hebt u bovendien OsvaId weer thuis.

MEVR. ALVING Is het niet geweldig! Kunt u zich dat voorstellen? Het is meer dan twee jaar geleden dat hij voor het laatst thuis was. En hij heeft me beloofd dat hij de hele winter bij me blijft.

MANDERS Echt? Dat is lief van hem, u hebt een goede zoon aan hem. Want het zal toch wel heel wat opwindender zijn in Rome en Parijs dan hier, stel ik me zo voor.

MEVR. ALVING Maar hier heeft hij zijn moeder. Mijn lieve, gezegende jongen, – hij heeft hart voor zijn moeder!

MANDERS Dat zou toch ook al te treurig zijn als een scheiding en zijn artistieke bezigheden dergelijke natuurlijke gevoelens zouden afstompen.

MEVR. ALVING Zegt u dat wel. Maar daar is bij hem geen sprake van. En ik ben ontzettend nieuwsgierig om te zien of u hem herkent.
Hij kan ieder moment naar beneden komen; hij ligt even wat te rusten op de divan. –
Maar gaat u toch zitten, mijn beste dominee.

MANDERS Dank u. Ik kom dus niet ongelegen –?

MEVR. ALVING Natuurlijk niet.
Ze gaat aan tafel zitten.

MANDERS Uitstekend; dan zal ik u een en ander laten zien –.
Hij loopt naar de stoel met zijn tas, haalt daar een stapel papieren uit, gaat aan de andere kant van de tafel zitten en maakt plaats voor de papieren.
Dan hebben we hier om te beginnen – *zichzelf in de rede vallend* Maar hoe komen deze boeken hier, mevrouw Alving?

MEVR. ALVING Die boeken? Daar ben ik in bezig.

MANDERS U leest dit soort geschriften?

MEVR. ALVING Ja.

MANDERS Hebt u het gevoel dat u door dat soort lectuur gelukkiger wordt, of een beter mens?

MEVR. ALVING Dat niet misschien, maar ze sterken mijn zelfvertrouwen.

MANDERS Merkwaardig. Op wat voor manier?

MEVR. ALVING In zekere zin verklaren en bevestigen ze veel van wat ik zelf ook vaak heb gedacht. Want dat is het merkwaardige, dominee Manders, – dat er eigenlijk niets nieuws in staat; niets anders dan wat de meeste mensen denken en geloven. Het is alleen dat de meeste mensen zich dat niet realiseren of durven toegeven.

MANDERS Goeie God! Denkt u echt dat de meeste mensen –?

MEVR. ALVING Dat denk ik, ja.

MANDERS Toch niet in dit land? Hier bij ons?

MEVR. ALVING Vanzelfsprekend, ook hier bij ons.

MANDERS Dan moet ik u toch zeggen –!

MEVR. ALVING Wat hebt u eigenlijk aan te merken op die boeken?

MANDERS Wat ik daarop aan te merken heb?

U denkt toch niet dat ik mij in dergelijke voortbrengsels zou willen verdiepen?

MEVR. ALVING Dat wil zeggen, u kent niet wat u veroordeelt?

MANDERS Ik heb voldoende over die geschriften gelezen om ze te misbillijken.

MEVR. ALVING En uw eigen mening –

MANDERS Mevrouw Alving, er zijn zoveel gelegenheden in het leven waarbij men zich beter op anderen kan verlaten. Zo is het nu eenmaal in deze wereld; en dat is maar goed ook. Hoe zou onze samenleving er anders uitzien?

MEVR. ALVING Nee, nee; daar hebt u misschien wel gelijk in.

MANDERS Ik ontken natuurlijk geenszins dat dergelijke geschriften iets heel fascinerends kunnen hebben. En ik kan u ook onmogelijk kwalijk nemen dat u kennis wilt nemen van het gedachtegoed dat, naar men zegt, opgeld doet in de grote wereld, – waarin u uw zoon zo lang hebt laten ronddolen. Maar –

MEVR. ALVING Maar?

MANDERS *dempt zijn stem* Maar daar praat je niet over, mevrouw Alving. Je hoeft toch waarachtig niet aan iedereen rekenschap af te leggen van wat je leest en wat je denkt binnen je eigen vier muren.

MEVR. ALVING Nee, natuurlijk niet; dat ben ik helemaal met u eens.

MANDERS Denkt u alleen maar aan uw verantwoordelijkheden ten opzichte van het weeshuis dat u hebt besloten te stichten op een moment dat uw opvattingen over het geloof heel anders waren dan nu; – voor zover ik dat kan beoordelen althans.

MEVR. ALVING Dat geef ik volmondig toe. Maar over het weeshuis gesproken –

MANDERS Het weeshuis, ja. Maar voorzichtig dus, mevrouw! En dan nu de zaken. *opent de map en haalt er een aantal papieren uit* Kijkt u maar!

MEVR. ALVING De aktes?

MANDERS Allemaal. En volledig. En neemt u van mij aan dat het mij de nodige moeite heeft gekost ze op tijd in orde te maken. Ik heb echt druk moeten uitoefenen. De autoriteiten zijn immers bijna pijnlijk gewetensvol wanneer ze zich ergens aan dienen te committeren. Maar dit zijn ze dus. *bladert de stapel door* De door de rechtbank goedgekeurde akte van overdracht van het gedeelte van het landgoed Rosenvold genaamd Solvik met de zich daarop bevindende nieuw opgetrokken woongebouwen, schoollokalen, lerarenwoningen en kapel. En dit zijn de goedgekeurde akte van het legaat en de statuten van de stichting. Kijkt u maar – *leest* Statuten van het Tehuis Voor Kinderen: Kapitein Alving.

MEVR. ALVING *bestudeert geruime tijd het papier* Dit is het dus.

MANDERS Ik heb voor zijn kapiteinstitel gekozen en niet voor die van kamerheer. Kapitein klinkt minder pretentius.

MEVR. ALVING Dat laat ik aan u over.

MANDERS En hier is het spaarbankboekje met het rentedragende kapitaal bedoeld om in de bedrijfskosten van het weeshuis te voorzien.

MEVR. ALVING Dank u; maar zou u zo vriendelijk willen zijn dat te bewaren, dat is gemakkelijker.

MANDERS Met alle genoegen. Ik vind dat we het geld voorlopig het beste op de spaarbank kunnen laten staan. De rentevoet is niet erg aantrekkelijk. Vier procent met een opzegtermijn van zes maanden. Maar wanneer we het geld in de toekomst zouden kunnen beleggen in aantrekkelijke hypotheek – dat dienen natuurlijk eerste hypotheek te zijn en het zouden buitengewoon zekere papieren moeten zijn, – daar kunnen we het later nog wel eens over hebben.

MEVR. ALVING Ja, ja, m'n beste dominee Manders, dat weet u allemaal beter dan ik.

MANDERS Ik zal in ieder geval mijn ogen openhouden. – Maar dan is er nog iets waar ik u meer dan eens naar heb willen vragen.

MEVR. ALVING En dat is?

MANDERS Moeten de weeshuisgebouwen verzekerd worden ja of nee?

MEVR. ALVING Natuurlijk moeten die verzekerd worden.

MANDERS Wacht even, mevrouw. Laten we die zaak eens wat nader bekijken.

MEVR. ALVING Ik heb alles verzekerd, huis en inboedel en oogst en dieren.

MANDERS Spreekt vanzelf. Uw persoonlijke bezittingen. Dat is bij mij ook zo. Maar dit is een andere zaak, begrijpt u. Het weeshuis dient immers een hogere bestemming.

MEVR. ALVING Maar om om die reden –

MANDERS Wat mij persoonlijk betreft zou ik er werkelijk niets aanstootgevends in zien ons te verzekeren tegen alle mogelijke –

MEVR. ALVING Nee, dat vind ik ook.

MANDERS – maar hoe staat het met de mening van de bevolking hier in de streek? Die kent u beter dan ik.

MEVR. ALVING Ach, hun mening –

MANDERS Is er hier geen sprake van een noemenswaard aantal tot een mening gerechtigden – daadwerkelijk tot een mening gerechtigden die daar aanstoot aan zouden kunnen nemen?

MEVR. ALVING Wat verstaat u eigenlijk onder daadwerkelijk tot een mening gerechtigden?

MANDERS Ik denk daarbij in de eerste plaats aan mannen in zulke onafhankelijke en invloedrijke posities dat men het niet kan nalaten een zeker gewicht toe te kennen aan hun opvattingen.

MEVR. ALVING Van dat soort zijn er verschillende die misschien inderdaad aanstoot zouden kunnen nemen wanneer –

MANDERS Ziet u wel! In de stad hebben we er veel van dat slag. Denkt u alleen maar aan alle aanhangers van mijn ambtsbroeder! We zouden ze het werkelijk al te gemakkelijk maken de opvatting te krijgen dat noch u noch ik het juiste vertrouwen stelden in de Goddelijke voorzienigheid.

MEVR. ALVING Maar wat uzelf betreft, mijn beste dominee, weet u toch dat u zelf –

MANDERS Ik was het; ik weet het; – mijn geweten is zuiver, dat is juist. Maar we zouden desondanks niets kunnen ondernemen tegen een foutieve en ongunstige uitleg. En zo'n uitleg zou gemakkelijk een negatieve invloed kunnen hebben op het functioneren van het weeshuis.

MEVR. ALVING Wanneer dat het geval zou zijn –

MANDERS Ik kan ook niet volledig voorbijgaan aan de moeilijke, – ja, ik kan rustig zeggen pijnlijke positie waarin ik zou kunnen komen te verkeren. In toonaangevende kringen in de stad hecht men bijzonder veel gewicht aan deze weeshuiskwestie. Het weeshuis wordt immers gedeeltelijk ook gesticht in het belang van de stad, en hopelijk zal het in niet geringe mate de uitgaven van de armenzorg kunnen verlichten. Maar omdat ik uw adviseur ben geweest en de zakelijke aspecten van de zaak heb behartigd, ben ik bevreesd dat de afgunstigen zich eerst en vooral op mij zouden storten –

MEVR. ALVING Daar mag u zich niet aan blootstellen.

MANDERS Om het nog maar niet te hebben over de aanvallen die er zonder enige twijfel tegen mij gericht zouden worden in bepaalde kranten en tijdschriften die –

MEVR. ALVING Genoeg, mijn beste dominee Manders; die reden is voldoende.

MANDERS U wilt dus niet verzekeren?

MEVR. ALVING Nee, dat laten we rusten.

MANDERS *achterover leunend* Maar als er nu eens een ongeluk gebeurde? Je kunt immers nooit weten –. Zou u de schade dan kunnen herstellen?

MEVR. ALVING Om eerlijk te zijn, nee.

MANDERS Weet u, mevrouw Alving, – dan is het in feite een bedenkelijke verantwoordelijkheid die wij op ons nemen.

MEVR. ALVING Maar wat vindt u dat wij anders kunnen doen?

MANDERS Nee, dat is het hem juist; wij kunnen niet anders. We kunnen ons onmogelijk blootstellen aan een verkeerd oordeel; en we hebben onder geen beding het recht ergernis te wekken bij de gemene man.

MEVR. ALVING U, als predikant, al helemaal niet.

MANDERS En ik vind ook oprecht dat we er op moeten vertrouwen dat een dergelijke instituut het geluk aan zijn zijde heeft, – ja, dat het een bijzondere bescherming geniet.

MEVR. ALVING Laten we het hopen, dominee Manders.

MANDERS Wij zijn het er dus over eens deze zaak te laten rusten?

MEVR. ALVING Inderdaad.

MANDERS Uitstekend. Zoals u wilt. *noteert* Dus – niet verzekeren.

MEVR. ALVING Vreemd eigenlijk dat u daar net vandaag over begon –

MANDERS Ik heb meer dan eens op het punt gestaan u ernaar te vragen –

MEVR. ALVING – omdat we gisteren bijna brand hadden daar beneden.

MANDERS Wat zegt u!

MEVR. ALVING Het liep allemaal goed af gelukkig. Maar er was brand ontstaan in een hoop houtkrullen in de timmermanswerkplaats.

MANDERS Waar Engstrand werkt?

MEVR. ALVING Hij schijnt regelmatig nogal slordig te zijn omgesprongen met lucifers, zeggen ze.

MANDERS Hij heeft ook zoveel aan zijn hoofd, die man, – zoveel verschillende aanvechtingen. God zij geloofd, hij doet nu toch werkelijk zijn best een onberispelijk leven te leiden, hoor ik.

MEVR. ALVING Zo? Wie zegt dat?

MANDERS Dat heeft hij mij zelf verzekerd.

En hij is toch een flinke arbeider.

MEVR. ALVING Als hij nuchter is –

MANDERS Ja, die treurige zwakte! Maar hij is vaak gedwongen om te drinken vanwege zijn slechte been, zegt hij. De laatste keer dat hij in de stad was, heeft hij me echt ontroerd.

Hij kwam bij me langs om me te bedanken omdat ik hem hier werk had bezorgd, zodat hij wat dichter in de buurt van Regine was.

MEVR. ALVING Hij heeft haar anders nauwelijks gezien.

MANDERS Wel, wel, hij spreekt haar vrijwel elke dag, dat heeft hij mij zelf verzekerd.

MEVR. ALVING Als hij dat zelf zegt.

MANDERS Hij voelt heel duidelijk dat hij verlangt naar iemand die hem kan tegenhouden als de verleiding zich aandient.

Dat vind ik zo sympathiek aan Jakob Engstrand, dat hij iets volslagen hulpeloos heeft als hij bij je langs komt en zichzelf verwijten maakt en eerlijk uitkomt voor zijn zwakte. De laatste keer dat hij bij mij was om me te vertellen – Mevrouw Alving, als het noodzakelijk voor hem zou zijn dat hij Regine weer bij zich in huis kreeg –

MEVR. ALVING *vliegt overeind* Regine!

MANDERS – dan mag u dat niet verhinderen.

MEVR. ALVING En of ik dat zal verhinderen.

En bovendien, – Regine heeft immers werk in het weeshuis gekregen.

MANDERS Maar u realiseert zich toch dat hij haar vader is –

MEVR. ALVING Ik weet maar al te goed wat voor soort vader hij voor haar is geweest. Nee, als het aan mij ligt krijgt hij haar niet mee.

MANDERS Maar dat u daar zo fel op reageert, mijn lieve mevrouw. Het is treurig hoe u timmerman Engstrand verkeerd beoordeelt. Het is net alsof u huivert bij de gedachte alleen al –

MEVR. ALVING *rustiger* Of dat nu zo is of niet, ik heb Regine bij mij in huis genomen en hier blijft ze. *luistert* Ssstt, dominee, geen woord meer hierover nu.

Ze straalt van vreugde.

Hoor! Osvald komt naar beneden! Nu denken we verder alleen aan hem.

Osvald Alving, in een lichte overjas, met zijn hoed in zijn hand en een grote meerschuijmen pijp rokend komt binnen door de deur links.

OSVALD *blijft staan in de deuropening* Neemt u mij niet kwalijk – ik dacht dat u in het kantoor was. Dag, dominee.

MANDERS *hem aangapend* Hè –? Eigenaardig –

MEVR. ALVING En, wat vindt u van hem, dominee.

MANDERS Wat ik zeg, – wat ik zeg, –.

Nee, maar is dat werkelijk –?

OSVALD Ja, dat is werkelijk de verloren zoon, dominee.

MANDERS Maar beste jonge vriend –

OSVALD Goed, de thuisgekomen zoon dan.

MEVR. ALVING Osvald denkt aan destijds toen u er zoveel op tegen had dat hij schilder werd.

MANDERS In de ogen van de mensen kan menige stap er bedenkelijk uitzien die dan later desondanks – *schudt Osvald de hand* Welkom, welkom! Nee, maar, mijn beste Osvald –. Ik mag je toch wel bij je voornaam noemen?

OSVALD Hoe zou u mij anders moeten noemen?

MANDERS Nee, nee, natuurlijk niet. Maar wat ik wilde zeggen, mijn beste Osvald, – je moet niet denken dat ik

onvoorwaardelijk elke vorm van kunstenaarschap veroordeel. Ik neem aan dat er velen zijn wier innerlijk onbedorven is gebleven.

OSVALD Laten we het hopen.

MEVR. ALVING *stralend van genoegen* Ik ken er in ieder geval een die innerlijk zowel als uiterlijk onbedorven is gebleven.

Bekijkt u hem maar eens, dominee Manders.

OSVALD *komt wat verder de kamer in* Laat nu verder maar, mama.

MANDERS Nee, inderdaad, – dat kan ik niet ontkennen. En je begint al naam te maken bovendien. De kranten hebben het vaak over je gehad, en dat in buitengewoon lovende bewoordingen. Dat wil zeggen, – de laatste tijd was het een beetje stil geworden.

OSVALD *bij de planten* Ik heb de laatste tijd ook niet zo veel kunnen schilderen.

MEVR. ALVING Een schilder moet toch ook af en toe rusten.

MANDERS Dat lijkt mij wel. Om zich voor te bereiden en krachten te verzamelen voor iets groots.

OSVALD Ja. – Mama, duurt het nog lang voor we aan tafel gaan?

MEVR. ALVING Een half uurtje nog. Eetlust heeft hij voor tien, goddank.

MEVR. ALVING En rookt ook graag blijkbaar.

OSVALD Ik vond mijn vaders oude pijp boven op mijn kamer en daarom –

MANDERS Dat was het dus!

MEVR. ALVING Wat?

MANDERS Toen Osvald daar in de deuropening stond met die pijp in zijn mond, was hij het evenbeeld van zijn vader.

OSVALD Echt?

MEVR. ALVING Hoe kunt u zoiets zeggen. Osvald lijkt toch veel meer op mij.

MANDERS Ja, maar zijn mondhoeken, zijn lippen, die doen toch verdraaid sterk aan Alving denken – zeker nu hij rookt.

MEVR. ALVING Helemaal niet. Osvalds mond heeft eerder iets domineesachtigs vind ik.

MANDERS Inderdaad, inderdaad, meerdere van mijn ambtsbroeders hebben een dergelijk trekje.

MEVR. ALVING Haal die pijp toch uit je mond, mijn lieve jongen, ik wil niet dat hier gerookt wordt.

OSVALD *doet dat* Met alle plezier. Ik wilde hem alleen proberen; omdat ik hem als kind ook al eens gerookt heb.

MEVR. ALVING Jij?

OSVALD Ja. Ik was nog maar heel klein toen. En ik weet nog dat ik een keer op vaders kamer was op een avond dat hij vrolijk en aardig was.

MEVR. ALVING Jij hebt toch geen enkele herinnering aan die jaren.

OSVALD Wel. Ik weet nog heel goed dat hij mij op schoot nam en dat hij mij aan zijn pijp liet trekken. Zuigen, jongen, zei hij, flink zuigen! En ik zoog zo hard ik kon, tot ik voelde dat ik wit werd, en het zweet in dikke druppels op mijn voorhoofd stond. Toen moest hij vreselijk lachen –

MANDERS Eigenaardig.

MEVR. ALVING Dat moet iets zijn dat je hebt gedroomd, Osvald.

OSVALD Nee, mama, dat heb ik niet gedroomd. Want – weet je dat dan niet meer – toen kwam jij en bracht mij naar de kinderkamer. Daar werd ik misselijk en ik zag dat jij huilde. – Haalde vader vaker dat soort streken uit?

MANDERS In zijn jonge jaren was hij een buitengewoon levenslustige man –

OSVALD En heeft desondanks zoveel tot stand gebracht. Zoveel goeds en nuttigs; en zo oud is hij toch niet geworden.

MANDERS Ja, jij hebt de naam van een werkzaam en waardig man geërfd, mijn beste Osvald Alving. Ik hoop dat dat je zal aanzetten tot –

OSVALD Zo zou het moeten zijn ja.

MANDERS Mooie geste in ieder geval van je om nu thuis te komen, voor zijn sterfdag.

OSVALD Minder had ik toch niet kunnen doen voor vader.

MEVR. ALVING En dat ik hem zo lang bij me mag houden; – dat is een nog veel mooiere geste van hem.

MANDERS U blijft de hele winter hier, hoor ik.

OSVALD Voor onbepaalde tijd zelfs, dominee. – Het is zo heerlijk om weer thuis te zijn!

MEVR. ALVING *stralend* Waar of niet, Osvald?

MANDERS *hen deelnemend aankijkend* Je bent ook wel erg vroeg de wereld ingetrokken, mijn beste Osvald.

OSVALD Dat is zo. Soms denk ik wel eens, te vroeg.

MEVR. ALVING Ach welnee. Dat doet een flinke jongen alleen maar goed. En vooral als hij enig kind is. Zo iemand moet niet thuis bij vader en moeder blijven hangen om zich te laten verwennen.

MANDERS Daarover zou je van mening kunnen verschillen, mevrouw Alving. Het ouderlijk huis is en blijft de plek waar een kind thuishoort.

OSVALD Ik denk dat ik dat met dominee eens ben.

MANDERS Neem bijvoorbeeld uw eigen zoon. We kunnen het daar heel goed in zijn aanwezigheid over hebben. Wat zijn de gevolgen voor hem geweest? Hij is zes- zevenentwintig nu en heeft nooit de kans gehad een veilig thuis te leren kennen.

OSVALD Neemt u mij niet kwalijk, dominee, maar op dat punt vergist u zich.

MANDERS O ja? Ik verkeerde toch in de veronderstelling dat u vrijwel uitsluitend in kunstenaarskringen had geleefd?

OSVALD Dat is ook zo.

MANDERS En dan vooral met jonge kunstenaars.

OSVALD Ja.

MANDERS En ik dacht dat de meesten van hen de middelen toch niet hadden om een gezin te stichten en een huiselijk leven te leiden.

OSVALD Er zijn er bij die inderdaad niet over de middelen beschikken om te kunnen trouwen, dominee.

MANDERS Wat ik zeg dus.

OSVALD Maar daarom kunnen ze nog wel een gezin hebben. En dat hebben sommigen ook; een vreedzaam en gezellig huiselijk leven.

Mevrouw Alving volgt het gesprek gespannen maar zegt niets.

MANDERS Ik had het anders niet over vrijgezellenhuishoudens. Onder een huiselijk leven versta ik het gezinsleven van een man met zijn vrouw en zijn kinderen.

OSVALD Of met zijn kinderen en de moeder van zijn kinderen.

MANDERS *schrikt, slaat zijn handen in elkaar* God allemachtig –!

OSVALD Ja?

MANDERS Samenleven met – de moeder van zijn kinderen!

OSVALD Ja, of u had u liever gehad dat hij de moeder van zijn kinderen de deur uit had gezet?

MANDERS U hebt het over buitenechtelijke verbintenissen dus! Over van die zogenaamde vrije huwelijken!

OSVALD Nooit gemerkt dat het gezinsleven van die mensen bijzondere vrijheden inhield.

MANDERS Ik begrijp niet hoe het mogelijk is dat een – enigszins goed opgevoede jongeman of jonge vrouw zichzelf er toe kan brengen op die manier te leven – open en bloot nog wel!

OSVALD Wat kunnen ze anders doen? Een arme jonge kunstenaar, – en een arm jong meisje –. Een huwelijk kost veel geld. Wat kunnen ze anders dus?

MANDERS Wat anders? Dat zal ik u zeggen, mijnheer Alving. Ze hadden van meet af aan uit elkaars buurt moeten blijven, – dat is wat ze hadden moeten doen.

OSVALD Met dat soort uitspraken zult u weinig indruk maken op jonge, warmbloedige, verliefde mensen.

MEVR. ALVING Dat denk ik ook!

MANDERS *vervolgt* En dat de autoriteiten dergelijke dingen dulden! Dat dat openlijk mag gebeuren! *tegen Mevrouw Alving* Had ik geen gelijk dus dat ik me zorgen maakte over uw zoon? In kringen waar de onzedelijkheid op een dergelijke manier in zwang is geraakt en als het ware gewoon is geworden –

OSVALD Laat mij u dit zeggen, dominee. Ik ben menige zondag te gast geweest in een paar van die onwettige huishoudens –

MANDERS Op zondag nog wel!

OSVALD Dan mag je je immers ontspannen! Maar ik heb daar nooit een aanstootgevend woord gehoord, en nog minder ben ik er getuige geweest van iets dat je onzedelijk zou kunnen noemen. Nee; weet u waar en wanneer ik onzedelijkheid ben tegengekomen in kunstenaarskringen?

MANDERS God beware me, nee!

OSVALD Dat zal ik u vertellen. Dat was wanneer een van onze voorbeeldige echtgenoten en vaders in Parijs was om op eigen houtje wat rond te kijken – en de kunstenaars de eer bewees ze op te zoeken in hun armoedige café's. Daar konden we heel wat van opsteken. Die heren wisten ons over gelegenheden en dingen te vertellen waar we zelfs nooit van hadden kunnen dromen.

MANDERS Hè? U wilt beweren dat fatsoenlijke mannen hiervandaan –?

OSVALD Hebt u nooit, wanneer die fatsoensrakers weer thuis kwamen, hebt u die nooit horen vertellen over de hand over hand toenemende onzedelijkheid in het buitenland?

MANDERS Ja, natuurlijk –

MEVR. ALVING Ik ook.

OSVALD U kunt ze op hun woord geloven.

Ze zijn vaak zeer ter zake kundig. *grijpt naar zijn hoofd* Ach – dat dat heerlijke, prachtige, vrije leven daar, – dat dat zo besmeurd moet worden.

MEVR. ALVING Wind je niet zo op, Osvald; dat is niet goed voor je.

OSVALD Nee, dat is zo, mama. Dat is niet goed voor me. Dat is die vervloekte vermoedigheid. Goed, dan ga ik nu een eindje lopen voor we aan tafel gaan. Neemt u mij niet kwalijk, dominee; u kunt zich dat allemaal niet voorstellen; het spijt me dat ik me zo heb laten gaan.

Hij gaat weg door de tweede deur rechts.

MEVR. ALVING Mijn arme jongen –!

MANDERS Zegt u dat wel. Zo ver is het dus gekomen met hem!

Mevrouw Alving kijkt hem zwijgend aan.

MANDERS Wat vindt u daar nou van?

MEVR. ALVING Ik denk dat Osvald gelijk had met ieder woord dat hij zei.

MANDERS *schrikt* Gelijk? Gelijk! Met dergelijke opvattingen?

MEVR. ALVING Ik ben hier in mijn eenzaamheid tot dezelfde conclusies gekomen, dominee. Al heb ik nooit de moed gehad dat uit te spreken; mijn zoon moet dat dan maar voor mij doen.

MANDERS Dat spijt mij dan voor u, mevrouw Alving. Maar nu moet ik u toch nog iets ernstigs zeggen. Het is niet langer uw zaakwaarnemer en raadgever die spreekt, niet de jeugdvriend van u en wijlen uw man, die voor u staat. Maar de predikant, zoals hij voor u stond op het meest wanhopige ogenblik van uw leven.

MEVR. ALVING En wat heeft die predikant mij te zeggen?

MANDERS Om te beginnen zou ik uw geheugen wat willen opruimen, mevrouw. Dit is daarvoor het juiste moment.

Morgen is het tien jaar geleden dat uw man overleed; morgen wordt het monument ter nagedachtenis aan de overledene onthuld; morgen zal ik de verzamelde schare toespreken; – maar vandaag zou ik het woord tot u alleen willen richten.

MEVR. ALVING Uitstekend, dominee; spreekt u!

MANDERS Weet u nog hoe u na nog geen jaar getrouwd te zijn geweest aan de rand van de afgrond stond? Dat u huis en haard had verlaten, – dat u bij uw man was weggevlucht; – ja, mevrouw Alving, gevlucht, gevlucht, en dat u weigerde naar hem terug te gaan, hoe hij u ook smeekte en bad?

MEVR. ALVING Bent u vergeten hoe grenzeloos ongelukkig ik mij voelde dat eerste jaar?

MANDERS Maar het was juist dat verlangen hier in dit leven gelukkig te worden dat u zo opstandig maakte. Wat voor recht hebben wij mensen om gelukkig te worden? Nee, wij hebben alleen onze plicht te doen, mevrouw! En uw plicht was het om bij de man te blijven die u ooit had gekozen en met wie u verbonden was met een heilige band.

MEVR. ALVING U weet heel goed wat voor leven Alving leidde destijds; aan welke uitpattingen hij zich te buiten ging.

MANDERS Ik weet heel goed welke geruchten er de ronde over hem deden; en ik ben beslist niet iemand die zijn handel en wandel in zijn jonge jaren zal billijken in zoverre die geruchten een element van waarheid bevatten. Maar de vrouw is niet bestemd de rechter van haar man te zijn. Het was uw plicht geweest nederig het kruis te dragen dat een hogere wil als dienstig voor u beschouwde. Maar in plaats daarvan werpt u in uw opstandigheid het kruis van u af, verlaat de gestruikelde, die u had moeten oprichten, loopt weg en zet uw goede naam en reputatie op het spel, en – bederft op de koop toe bijna ook die van anderen.

MEVR. ALVING Anderen? Van een ander, bedoelt u.

MANDERS Het getuigde van een totaal gebrek aan respect uw toevlucht bij mij te zoeken.

MEVR. ALVING Bij onze predikant? Bij onze huisvriend?

MANDERS Juist daarom. – U mag uw Heer en God wel dankbaar zijn dat ik de noodzakelijke vastberadenheid had, – dat ik u van uw overspannen voornemens wist af te brengen, en dat het mij vergund was u terug te voeren naar de weg van uw plicht en naar het huis van uw wettige echtgenoot.

MEVR. ALVING Ja, dominee, dat was inderdaad uw werk.

MANDERS Ik was niet meer dan een gering werktuig in een hogere hand. En is het feit dat ik u wist over te halen, te buigen voor plicht en gehoorzaamheid, is dat niet een grote zegen gebleken voor de rest van uw leven? Is het niet gegaan zoals ik u voorspeld had? Keerde Alving zijn dwalingen niet de rug toe, zoals dat een man betaamt? Leefde hij de rest van zijn leven niet liefdevol en onberispelijk met u samen? Werd hij geen weldoener voor de streek, en hief hij u niet zo op tot zich dat u mettertijd een medewerker werd aan al zijn ondernemingen? En een kundig medewerker; – ik weet het, mevrouw Alving, die lof komt u toe. – Maar nu kom ik aan de volgende misstap in uw leven!

MEVR. ALVING Wat bedoelt u daarmee?

MANDERS Zoals u ooit de plichten van een echtgenote verzaakte, hebt u later die van een moeder verzaakt.

MEVR. ALVING Wat –!

MANDERS U bent uw hele leven in de macht van een onheilspellende zelfverzekerdheid geweest. Uw diepste verlangen was altijd gericht op het ongedwongene en ordeloze.

U hebt uzelf nooit aan banden willen leggen. Alles wat u hier in dit leven bezwaarde,

hebt u meedogenloos en gewetenloos over boord gezet, als een last waar u zelf over mocht beslissen. Het beviel u niet langer een echtgenote te zijn, en u verliet uw man.

U vond het moeilijk een moeder te zijn,

en u bracht uw kind onder bij vreemden.

MEVR. ALVING Dat is zo, dat deed ik.

MANDERS En daarom bent u ook een vreemde voor hem geworden.

MEVR. ALVING Dat ben ik niet!

MANDERS Dat bent u wel; dat moet u zijn. En hoe hebt u hem teruggekregen! Bedenk u zich, mevrouw Alving. Dat u tegenover uw man hebt gezondigd; – dat erkent u door het monument daar in het dal voor hem op te richten. Erkent u nu ook dat u gezondigd hebt tegenover uw zoon; er is misschien nog tijd hem terug te voeren op het rechte pad. Maak rechtsomkeert en maak goed wat misschien nog goed gemaakt kan worden in hem. Want *met opgeheven wijsvinger* waarlijk, mevrouw Alving, u bent een zondige moeder! – Ik vond het mijn plicht u dit te zeggen.

stilte

MEVR. ALVING *langzaam en beheerst* Nu hebt u gesproken, dominee; en morgen zult u in het openbaar ter nagedachtenis aan mijn man spreken. Ik zal morgen niets zeggen. Maar nu wil ik u het een en ander zeggen, zoals u mij het een en ander hebt gezegd.

MANDERS Natuurlijk; u wilt u verontschuldigen voor uw gedrag –

MEVR. ALVING Nee. Ik wil u alleen iets vertellen.

MANDERS En dat is?

MEVR. ALVING Alles wat u daarnet zei over mij en mijn man en ons leven samen, nadat u zoals u het noemde, mij terug op het pad van mijn plicht had geleid, – dat alles is iets dat u niet uit eigen waarneming kent. Want vanaf dat moment hebt u – die daarvoor dagelijks bij ons over de vloer kwam – geen voet meer in ons huis gezet.

MANDERS U en uw man vertrokken immers korte tijd later uit de stad.

MEVR. ALVING Ja; en zolang mijn man leefde bent u ons hier niet één keer komen opzoeken. Het waren zakelijke aangelegenheden die u noodzaakten bij mij langs te komen nadat u met het weeshuis te maken had gekregen.

MANDERS *zacht en onzeker* Helene, – als dit een verwijt is, dan zou ik je willen vragen te overwegen –

MEVR. ALVING – dat u daartoe verplicht was gezien uw positie; ja. En bovendien was ik een vrouw die was weggelopen bij haar man. Je kunt nooit terughoudend genoeg zijn tegenover dergelijke niets en niemand ontziende vrouwen.

MANDERS Mijn lieve – mevrouw Alving, dat is toch mateloos overdreven –

MEVR. ALVING Ja, ja, ja, wie weet. Maar wat ik wilde zeggen is dat wanneer u oordeelt over mijn huwelijk, dan sluit u zich zonder meer aan bij de algemeen heersende opvatting.

MANDERS Dat doe ik; maar hoezo?

MEVR. ALVING Maar nu zal ik u de waarheid vertellen, Manders. Ik heb mezelf gezworen dat u die ooit te horen zou krijgen. U alleen!

MANDERS De waarheid, en die is?

MEVR. ALVING De waarheid is dat mijn man even verdorven stierf als hij zijn hele leven had geleefd.

MANDERS *tast naar een stoel* Wat was dat wat u zei?

MEVR. ALVING Na negentien jaar huwelijk even verdorven, – in zijn verlangens althans, – als hij was voor u ons trouwde.

MANDERS En die jeugdzonden, – die misstappen, – uitpattingen zo u wilt, noemt u verdorven!

MEVR. ALVING Dat was de uitdrukking die onze huisarts gebruikte.

MANDERS Ik begrijp u niet.

MEVR. ALVING Hoeft ook niet.

MANDERS Het duizelt me bijna. Uw hele huwelijk, – al die jaren dat u met uw man hebt samengeleefd, zou niets anders zijn geweest dan een zorgvuldig toegedekte afgrond!

MEVR. ALVING En niets anders. Zo, nu weet u dat.

MANDERS Het kost me ongelooflijk veel moeite om dit te accepteren. Ik begrijp het niet! Het wil nog niet echt tot me doordringen lijkt het wel! Maar hoe was het mogelijk dat –? Hoe heeft iets dergelijks geheim kunnen blijven?

MEVR. ALVING Dat heeft me dan ook iedere dag een onophoudelijke strijd gekost. Toen we Osvald hadden gekregen, had ik het gevoel dat het iets beter ging met Alving. Maar dat duurde niet lang. En daarna was ik gedwongen op twee fronten tegelijk te vechten, een gevecht op leven en dood omdat niemand mocht weten wat voor man de vader van mijn kind was. En u weet wat voor een innemend mens Alving was. Niemand leek ooit iets anders dan goeds van hem te kunnen denken. Hij was zo iemand die kan doen en laten wat hij wil zonder dat zijn goede naam daaronder lijdt. En toen, dat moet u ook weten, – toen kwam het ergste van alles.

MANDERS Iets nog erger dan dit?

MEVR. ALVING Ik had geduld met hem, hoewel ik heel goed wist wat er zich in het geheim buitenshuis afspeelde. Maar toen hij zijn schandalige gedrag ook binnen onze eigen vier muren voortzette –

MANDERS Wat zegt u! Hier!

MEVR. ALVING Ja, hier, in ons eigen huis. Daar *wijst naar de eerste deur rechts* in de eetkamer werd me dat voor het eerst duidelijk. Ik had iets te doen daar, en de deur stond op een kier. Toen hoorde ik ons dienstmeisje dat uit de tuin kwam om de planten water te geven.

MANDERS En –?

MEVR. ALVING Even later hoorde ik Alving binnenkomen. Ik hoorde dat hij iets tegen haar fluisterde. En toen hoorde ik – *lacht even* O het klinkt nog altijd even lachwekkend en vernietigend; – ik hoorde mijn eigen dienstmeisje fluisteren: ‘Alstublieft, laat me los mijnheer!’ Laat mij met rust!

MANDERS Wat een ontoelaatbare lichtzinnigheid van hem! Maar meer dan lichtzinnigheid is dat niet geweest, mevrouw Alving! Neemt u dat van mij aan!

MEVR. ALVING Het werd me snel duidelijk wat ik ervan moest denken. Mijn man kreeg zijn zin met het meisje, – en die relatie had gevolgen, dominee Manders.

MANDERS *als versteend* En dat allemaal hier in huis? Hier in huis?

MEVR. ALVING Ik heb veel moeten dulden hier in dit huis! Om hem 's avonds – en 's nachts – thuis te houden was ik gedwongen om hem gezelschap te houden bij zijn geheime zuippartijen boven op zijn kamer. Daar zat ik dan met hem, stootte met hem aan en dronk met hem, luisterde naar zijn oeverloze, zinloze gezwets, en moest tenslotte letterlijk met hem op de vuist om hem in bed te krijgen –

MANDERS *ontsteld* Dat u dat allemaal hebt volgehouden.

MEVR. ALVING Ik had mijn kleine jongen, het was om hem dat ik het volhield. Maar na die laatste vernedering; toen mijn eigen dienstmeisje –, toen zwoer ik bij mijzelf: dit moet afgelopen zijn! En toen heb ik de macht hier in huis overgenomen – de hele macht – over hem en al het andere. Want nu had ik een wapen tegen hem, snapt u; hij durfde me niet tegen te spreken. Dat was het moment waarop ik Oswald het huis uit deed. Hij was net zeven geworden en begon dingen te zien en vragen te stellen, zoals kinderen dat doen. Daar kon ik niet tegenop, Manders. Ik had het gevoel dat mijn kind vergiftigd zou worden als hij nog langer in dit bezoedelde huis zou blijven. Dat is de reden dat ik hem bij anderen onderbracht. En nu begrijpt u ook waarom hij hier nooit meer een voet heeft mogen zetten zo lang zijn vader leefde. Er is niemand die weet wat mij dat heeft gekost.

MANDERS Het leven heeft u werkelijk zwaar op de proef gesteld.

MEVR. ALVING Ik had het nooit volgehouden als ik mijn werk niet had gehad. Ja, want ik durf best te zeggen dat ik heb gewerkt! Alle uitbreidingen van het grondbezit, alle verbeteringen, al die nuttige zaken waar Alving voor werd geloofd en geprezen, – denkt u werkelijk dat hij daar deel aan had, die de hele dag op zijn divan een oude staatsalmanak lag te lezen! Nee; en dan is er nog een ding dat ik u wil zeggen; ik was het die hem de deur uit joeg als hij zijn heldere momenten had, en ik was het die de kar trok als hij zich weer eens aan uitspattingen te buiten ging of was ingestort en er niets dan een jammerlijk hoopje ellende van hem over was.

MANDERS En voor die man richt u een monument op?

MEVR. ALVING De macht van een kwaad geweten.

MANDERS Een kwaad geweten? Hoe bedoelt u?

MEVR. ALVING Ik was er altijd van overtuigd dat het niet anders kon aflopen dan dat de waarheid aan het licht zou komen en geloofd zou worden. Daarom moest het weeshuis als het ware alle geruchten de wind uit de zeilen nemen en alle twijfels uit de weg ruimen.

MANDERS Dan hebt u beslist bereikt wat u wilde, mevrouw Alving.

MEVR. ALVING En dan had ik nog een reden. Ik wilde niet dat Oswald, mijn zoon, wat dan ook zou erven van zijn vader.

MANDERS Het is dus Alvings vermogen, dat –?

MEVR. ALVING Ja. De bedragen die ik jaar in jaar uit voor het weeshuis opzij heb gezet, vormen bij elkaar opgeteld het bedrag, – ik heb het precies uitgerekend, – het bedrag dat destijds zo'n aantrekkelijke partij maakte van luitenant Alving.

MANDERS Ik begrijp u –

MEVR. ALVING Dat was de koopsom –.

Ik wilde niet dat dat bedrag in Oswalds handen zou komen. Mijn zoon moest alles van mij hebben.

Oswald Alving komt binnen door de tweede deur rechts; zijn hoed en zijn jas heeft hij al afgedaan en uitgetrokken.

MEVR. ALVING *gaat naar hem toe* Ben je nu alweer terug? Mijn lieve, lieve jongen!

OSVALD Ja; wat moet je buiten met die eeuwige regen? Maar ik hoor dat we aan tafel kunnen. Uitstekend!

REGINE *met een pakje, komt uit de eetkamer*

Dit pakje werd voor u afgegeven, mevrouw. *geeft het haar*

MEVR. ALVING *met een blik in de richting van dominee Manders* De liedteksten voor het feest van morgen waarschijnlijk.

MANDERS Hm –

REGINE En er is opgediend.

MEVR. ALVING Uitstekend. We komen eraan. Ik wilde alleen – *begint het pakje open te maken*

REGINE *tegen Oswald* Witte of rode port, mijnheer Alving?

OSVALD Allebei, juffrouw Engstrand.

REGINE Bien –, goed, mijnheer Alving.

OSVALD Ik zal u wel even helpen met de kurken – *gaat ook de eetkamer in, de deur blijft op een kier openstaan*

MEVR. ALVING *die het pakje heeft opengemaakt* Inderdaad; de liedteksten voor het feest van morgen, dominee.

MANDERS *met gevouwen handen* Hoe ik morgen mijn rede zal kunnen houden –

MEVR. ALVING Daar vindt u vast wel iets op.

MANDERS *zacht om niet in de eetkamer gehoord te kunnen worden* We kunnen toch moeilijk een schandaal veroorzaken.

MEVR. ALVING *zacht, maar vastbesloten* Nee. Maar daarna is het dan ook afgelopen met dit komedie spelen. Vanaf overmorgen zal het voor mij zijn alsof de dode hier nooit had gewoond. Hier zijn voortaan geen andere mensen dan mijn zoon en zijn moeder.

Uit de eetkamer horen we het lawaai van een stoel die omvalt; tegelijkertijd horen we:

REGINE *scherp, maar fluisterend* Oswald! Ben je gek geworden! Laat me los!

MEVR. ALVING *krimpt in elkaar van angst*

O nee –!

Ze staart verward naar de openstaande deur.

We horen Oswald daarbinnen hoesten en neuriën Een fles wordt ontkurkt.

MANDERS *bezorgd* Wat is dat! Wat is er, mevrouw Alving?

MEVR. ALVING *hees* Spoken. Het tweetal in de serre, opnieuw.

MANDERS Wat zegt u! Regine –? Is zij –?

MEVR. ALVING Ja. Kom. Geen woord –!

Ze grijpt dominee Manders bij zijn arm en loopt wankelend naar de eetkamer.

TWEEDE BEDRIJF

*Hetzelfde vertrek. De regenwolken hangen nog steeds zwaar boven het landschap.
Dominee Manders en mevrouw Alving komen uit de eetkamer.*

MEVR. ALVING *nog in de deuropening* Wel bekomme, dominee. *spreekt de eetkamer in* Kom je niet mee, Oswald?
OSVALD *binnen* Nee; ik denk dat ik er nog even uit ga.
MEVR. ALVING Doe dat; nu het even niet regent. *sluit de eetkamerdeur, loopt naar de deur naar de hal en roept* Regine!
REGINE *uit de verte* Mevrouw?
MEVR. ALVING Zou jij naar beneden naar de strijkkamer willen gaan om te helpen met de kransen?
REGINE Natuurlijk mevrouw.
Mevrouw Alving verzekert zich ervan dat Regine weggaat; sluit dan de deur.
MANDERS Hij kan toch niets horen daarbinnen?
MEVR. ALVING Niet wanneer de deur dicht is. Bovendien ging hij toch even naar buiten.
MANDERS Ik ben nog steeds helemaal van mijn stuk. Ik begrijp niet hoe ik een hap van die heerlijke maaltijd naar binnen heb kunnen krijgen.
MEVR. ALVING *beheerst rusteloos, loopt heen en weer* Ik ook niet. Maar wat moeten we doen?
MANDERS Ja, wat moeten we doen? Ik weet het werkelijk niet; ik ben zo volstrekt onervaren in dit soort zaken.
MEVR. ALVING Ik ben er zeker van dat er nog niets onherstelbaars is gebeurd.
MANDERS Dat verhoede God! Maar desalniettemin is het een ontoelaatbare verhouding.
MEVR. ALVING Het is zomaar een inval van Oswald, daar kunt u zeker van zijn.
MANDERS Ik ben, zoals ik al zei, geen deskundige op dit gebied; maar het lijkt mij toch noodzakelijk –
MEVR. ALVING Zij moet het huis uit, spreekt vanzelf. En wel onmiddellijk. Dat is zonneklaar –
MANDERS Beslist.
MEVR. ALVING Maar waarheen? We kunnen haar toch onmogelijk –
MANDERS Waarheen? Naar huis, naar haar vader natuurlijk.
MEVR. ALVING Naar wie, zei u?
MANDERS Naar haar –. Nee, die Engstrand is helemaal haar vader niet –. Maar lieve God, mevrouw, hoe is dat mogelijk?
Misschien dat u het toch bij het verkeerde eind hebt?
MEVR. ALVING Nee; beslist niet. Op geen enkel punt. Ik heb Johanne alles laten opbiechten, en Alving kon het niet ontkennen. Er was alleen geen andere mogelijkheid dan de zaak stil te houden.
MANDERS Nee, dat zal wel niet.
MEVR. ALVING Het meisje werd meteen ontslagen en kreeg een vrij behoorlijke som geld zodat ze voorlopig althans, haar mond zou houden. De rest heeft ze zelf voor gezorgd zodra ze terug was in de stad. Ze had ooit iets gehad met timmerman Engstrand en zocht hem nu weer op, liet zich ontvallen, neem ik aan, hoeveel geld ze had en maakte hem op de een of andere manier wijs dat ze iets gehad had met een buitenlander wiens jacht die zomer hier voor anker had gelegen. En toen zijn Engstrand en zij hals over kop getrouwd. Ach ja, dat is waar ook, u hebt ze destijds zelf in de echt verbonden.
MANDERS Maar hoe verklaar ik dan –? Ik weet nog heel goed dat Engstrand me kwam opzoeken om de plechtigheid te regelen. Hij was zo vol berouw, en maakte zichzelf zulke bittere verwijten over de lichtzinnige manier waarop hij en zijn verloofde met elkaar waren omgesprongen.
MEVR. ALVING Hij moest de schuld wel op zich nemen natuurlijk.
MANDERS Maar dat hij me zo voor heeft kunnen liegen! Mij! Dat had ik nooit kunnen denken van Jakob Engstrand. Maar ik zal eens ernstig met hem praten; daar kan hij zeker van zijn. – En dan het onzedelijke van een dergelijke verbintenis! Om het geld –! Hoe groot was het bedrag eigenlijk waar het meisje over beschikte?
MEVR. ALVING Driehonderd daalders.
MANDERS Moet je je voorstellen, – om voor driehonderd daalders te trouwen met een gevallen vrouw! Voor een schijntje!
MEVR. ALVING Wat denkt u dan wel niet van mij die trouwde met een gevallen man?
MANDERS God bewaar me; – wat zegt u?
Een gevallen man?
MEVR. ALVING U denkt toch niet dat Alving maagdelijker was toen ik met hem naar het altaar ging, dan Johanne was toen Engstrand zich met haar in de echt liet verbinden?
MANDERS Maar er is toch een hemelsbreed verschil –
MEVR. ALVING Zo groot is dat verschil nou ook weer niet. De prijs was verschillend, dat wel, – driehonderd daalders in het ene geval, in het andere een heel vermogen.
MANDERS Maar dat u twee zo totaal verschillende dingen met elkaar kunt vergelijken.
U was toch bij uw hart te rade gegaan, en bij uw familie.
MEVR. ALVING *zonder hem aan te kijken*
Ik dacht dat u begreep naar wie, wat u mijn hart noemt, uitging destijds.
MANDERS *voorzichtig* Had ik dat zelfs maar vermoed, dan zou ik nooit dagelijks bij u en uw man over de vloer zijn gekomen.
MEVR. ALVING Zoveel is zeker dat ik beslist niet bij mijzelf te rade ging.

MANDERS Maar wel bij uw naaste familie,
zoals het ook voorgeschreven is; bij uw moeder en uw twee tantes.

MEVR. ALVING Dat is waar. En zij maakten het sommetje voor mij.
Het is onwaarschijnlijk hoe snel ze me wisten voor te rekenen dat het volslagen waanzin zou zijn als ik een dergelijk aanbod van de hand zou wijzen. Als moeder nu zou kunnen zien waar al die heerlijkheid toe heeft geleid!

MANDERS Voor de afloop kan niemand verantwoordelijk worden gemaakt. Zoveel staat in ieder geval vast dat uw huwelijk in overeenstemming met de wettelijke orde werd voltrokken.

MEVR. ALVING *bij het raam* Ach, wet en orde! Ik denk vaak dat die de oorzaak zijn van alle ellende in de wereld.

MANDERS Nu gaat u over de schreef, mevrouw Alving.

MEVR. ALVING Misschien wel; maar ik kan niet langer rekening houden met al die regels en verplichtingen. Ik kan het niet! Ik zal me daar eindelijk van moeten bevrijden.

MANDERS Wat bedoelt u daarmee?

MEVR. ALVING *trommelt op het kozijn* Ik had nooit mijn mond mogen houden over Alvings manier van leven. Maar ik durfde niet destijds, – ook voor mezelf niet. Zo laf was ik.

MANDERS Laf?

MEVR. ALVING Als de mensen het geweten hadden, dan hadden ze gezegd: ‘Arme kerel, het is begrijpelijk dat hij het ervan neemt,
met een vrouw die bij hem wegloopt.’

MANDERS Die mensen hadden dan in zekere zin gelijk gehad.

MEVR. ALVING *kijkt hem strak aan* Als ik was wie ik zou moeten zijn, dan nam ik Oswald apart en zei ik hem: mijn jongen, je vader was een man zonder ruggengraat die zich aan van alles en nog wat te buiten ging –

MANDERS Lieve hemel –

MEVR. ALVING – en dan zou ik hem alles vertellen wat ik u heb verteld, – alles.

MANDERS Ik kan hier niet naar luisteren, mevrouw, ik gruw ervan.

MEVR. ALVING Ik weet het. Ik weet het!
Ik gruw zelf ook, bij de gedachte alleen al! *gaat weg bij het raam* Zo laf ben ik.

MANDERS En dat noemt u lafheid dat u uw vanzelfsprekende plicht doet. Bent u dan vergeten dat een kind zijn vader en moeder moet kunnen respecteren en liefhebben?

MEVR. ALVING Laten we alstublieft niet generaliseren. Laten we onszelf de vraag stellen of Oswald kamerheer Alving moet respecteren en liefhebben?

MANDERS Is er geen stem in uw moederhart die u verbiedt uw zoons idealen te vernietigen?

MEVR. ALVING En de waarheid dan?

MANDERS En uw eigen idealen dan?

MEVR. ALVING Idealen, ach, idealen! Als ik maar niet zo laf was!

MANDERS Niet uw idealen overboord zetten, mevrouw, – want dat komt u duur te staan. En vooral Oswald. Niet dat Oswald veel idealen heeft, helaas. Maar zoveel heb ik begrepen dat zijn vader toch een soort ideaal voor hem is.

MEVR. ALVING Daar hebt u gelijk in.

MANDERS En dat beeld hebt u zelf opgeroepen en gevoed door uw brieven.

MEVR. ALVING Dat was mijn plicht, dacht ik, daarom heb ik mijn zoon jaren lang belogen. O, wat ben ik laf geweest, – zo laf!

MANDERS U hebt een gelukkige illusie bij uw zoon in leven weten te houden, mevrouw Alving, – en daar mag u niet zo geringschattend over doen.

MEVR. ALVING Hm; ik weet niet of dat nu wel zo goed is. – Maar een soort geheime verstandhouding met Regine kan ik desondanks niet goedkeuren. Ik wil niet dat hij dat arme meisje ongelukkig maakt.

MANDERS Goeie God, nee, dat zou vreselijk zijn!

MEVR. ALVING Als ik zeker wist dat hij het serieus meende, en als het tot zijn geluk zou bijdragen –

MANDERS Hoe bedoelt u? Wat zegt u?

MEVR. ALVING Maar dat is niet zo; Regine is helaas niet zo.

MANDERS Niet? Wat bedoelt u?

MEVR. ALVING Als ik niet zo godsgruwelijk laf was, dan zou ik tegen hem zeggen: ‘Trouw met haar, of doe wat jullie willen: alleen geen bedrog.’

MANDERS Lieve hemel –! Een wettig huwelijk! Afgrijselijk –! Dat is toch ongehoord –!

MEVR. ALVING Ongehoord? Hand op uw hart, dominee Manders; denkt u niet dat er vooral in dit land echtparen zijn die even nauw verwant zijn?

MANDERS Ik begrijp u niet.

MEVR. ALVING U begrijpt mij heel goed.

MANDERS U bedoelt dat de mogelijkheid bestaat dat –. Ja, helaas, het gezinsleven is inderdaad niet altijd even smetteloos als het zou moeten zijn. Maar datgene waar u op doelt, dat weet je toch nooit zeker, – nooit helemaal zeker. In dit geval daarentegen –,
dat u, een moeder, toestemming zou geven
dat uw eigen –!

MEVR. ALVING Dat is toch niet wat ik wil!
Ik zou iets dergelijks voor geen geld ter wereld goedkeuren; dat is toch precies wat ik zeg.

MANDERS Nee, omdat u laf bent, zoals u het uitdrukt. Maar als u niet laf zou zijn –! Mijn Schepper, – een dergelijke weerzinwekkende verbintenis!

MEVR. ALVING Toch schijnen we allemaal van een dergelijke verbintenis af te stammen, wordt er beweerd. En wie is het die het zo heeft ingericht op de wereld, dominee Manders?

MANDERS Dergelijke vraagstukken bespreek ik niet met u, mevrouw, daarvoor hebt u niet de juiste instelling. Maar dat u durft te beweren dat dat laf van u is –!

MEVR. ALVING Ik zal u zeggen hoe ik dat bedoel. Ik ben bang en onzeker, omdat er iets spookachtigs in mij is, waar ik nooit helemaal van loskom.

MANDERS Hoe noemde u dat?

MEVR. ALVING Iets spookachtigs. Toen ik Regine en Osvald hoorde daarbinnen, was het alsof ik spoken zag. Maar ik denk dat wij eigenlijk allemaal spoken zijn, dominee Manders. Het is niet alleen wat we van onze vader en moeder geërfd hebben dat in ons spookt. Het zijn ook allerlei achterhaalde opvattingen en religieuze denkbeelden. Niet dat het in ons voortleeft, maar we hebben het in ons en kunnen ons er niet van ontdoen. Ik hoef maar een paar regels in de krant te lezen en ik zie spoken tussen de regels door. Dit hele land zit vol spoken. Als zandkorrels zo dicht op elkaar. En daarom zijn wij allemaal zo gruwelijk bang voor licht.

MANDERS Dat is dus het resultaat van uw lectuur. Schone vruchten, waarachtig! O, die afschuwelijke, onrust zaaiende, vrijzinnige geschriften!

MEVR. ALVING U vergist u, mijn beste dominee. U bent zelf de man die mij tot denken aanzette; en daar ben ik u dankbaar voor.

MANDERS Ik?

MEVR. ALVING Ja, toen u mij dwong mij te schikken in mijn plichten; toen u juist en waar noemde waartegen mijn hele ik in opstand kwam en waar ik van gruwde. Toen begon ik de naden in uw leerstellingen na te lopen. Ik probeerde niet meer dan een enkel knoopje te ontwarren, maar door dat uiteen te halen, haalde ik het hele stiksel uit. En toen ontdekte ik dat het machinestikwerk was.

MANDERS *zacht, geschrokken* En dat zou dus het resultaat zijn van het zwaarste gevecht dat ik in mijn leven geleverd heb?

MEVR. ALVING Dat was een misdaad jegens ons allebei.

MANDERS Dat ik tegen u zei: 'Vrouw, ga naar huis, naar uw wettige echtgenoot,' toen u verdwaasd tot mij kwam en riep: 'Hier ben ik, neem mij!' Was dat een misdaad?

MEVR. ALVING Dat vind ik.

MANDERS Wij tweeën begrijpen elkaar niet.

MEVR. ALVING Niet meer althans.

MANDERS Nooit, – nooit, zelfs in mijn geheimste gedachten niet, heb ik u als iets anders beschouwd dan als de echtgenote van een ander.

MEVR. ALVING Als u dat zegt.

MANDERS Helene –!

MEVR. ALVING Wij zijn zo vergeetachtig als het onszelf betreft.

MANDERS Ik niet. Ik ben dezelfde als altijd.

MEVR. ALVING *op een andere toon* Ja, ja, ja – laten we het niet meer over vroeger hebben. U zit nu tot over uw oren in allerlei commissies en besturen, en ik worstel hier met mijn spoken, die om mij heen en die binnenin mijzelf.

MANDERS Ik zal u helpen die onder de duim te krijgen. Na alles wat ik tot mijn afgrijzen vandaag uit uw mond te horen heb gekregen, zou ik het niet tegenover mijn geweten kunnen verantwoorden een jong, alleenstaand meisje bij u in huis te laten blijven.

MEVR. ALVING Zou het niet het beste zijn als we probeerden haar ergens onder dak te brengen? Ik bedoel – dat we haar een goede man bezorgen?

MANDERS Beslist. Ik denk dat dat in ieder opzicht het beste voor haar zou zijn. Regine is immers op een leeftijd gekomen dat ze –; ik ben niet goed op de hoogte van dat soort dingen, maar –

MEVR. ALVING Regine was al jong een vrouw.

MANDERS Ziet u wel. Ik meen me te herinneren dat ze al behoorlijk ontwikkeld was, in lichamelijk opzicht dan, toen ik haar voorbereidde op haar bevestiging. Maar voorlopig moet ze naar huis; onder het wakend oog van haar vader –. Nee, maar Engstrand is –.

Dat hij, – juist hij mij zo heeft belogen!
Er wordt op de deur naar de vestibule geklopt.

MEVR. ALVING Wie zou dat zijn? Binnen!

ENGSTRAND *in zondagse kleren, in de deuropening* Neemt u mij niet kwalijk, maar –

MANDERS Zo! Tja –

MEVR. ALVING U bent het, Engstrand?

ENGSTRAND – ik kon geen van de meisjes vinden, en toen ben ik zo brutaal geweest aan te kloppen.

MEVR. ALVING Het is al goed. Komt u verder. Wilde u mij ergens over spreken?

ENGSTRAND *komt binnen* Dank u vriendelijk, maar het was dominee waar ik graag een paar woorden mee zou wisselen.

MANDERS *ijsberend* O ja? U wilde mij spreken? Werkelijk?

ENGSTRAND Ik zou het bijzonder op prijs stellen –

MANDERS *blijft voor hem staan* Goed; waarover?

ENGSTRAND Ja, ziet u dominee, we hebben de zaak afgerond beneden in het dal. Nogmaals hartelijk bedankt, mevrouw.
 Het is af allemaal: en daarom leek het mij passend en mooi, omdat we zo goed met elkaar hebben gewerkt al die tijd, – als we dat vanavond zouden afronden met een kleine dienst.

MANDERS Een dienst? In het weeshuis?

ENGSTRAND Als dominee het geen goed idee vindt, dan –

MANDERS Natuurlijk vind ik dat een goed idee, maar – tja –

ENGSTRAND De andere avonden ben ik steeds zelf voorgegaan in een kort gebed –

MANDERS Werkelijk?

ENGSTRAND Niet elke dag; maar dat kan heel stichtelijk zijn, weet u. Maar ik ben maar een onbetekenende, gewone kerel – zonder de gave van het woord. God bewaar me, – en dus dacht ik, nu dominee Manders toch hier is, –

MANDERS Tja, mijnheer Engstrand, maar dan moet ik u toch eerst iets vragen. Bent u wel in de juiste stemming voor een dergelijke bijeenkomst? Uw geweten, is dat rein en zuiver?

ENGSTRAND God sta ons bij, laten we het daar alstublieft niet over hebben, over mijn geweten, dominee.

MANDERS Toch is dat het juist waar ik het met u over wilde hebben. Wat is uw antwoord op mijn vraag?

ENGSTRAND Tja, mijn geweten, – dat ziet er niet al te best uit, soms.

MANDERS Dat geeft u in ieder geval toe. Maar vertelt u mij dan eens, zonder omhaal, – hoe zit dat eigenlijk met Regine?

MEVR. ALVING *snell* Dominee!

MANDERS *geruststellend* Laat u mij maar –

ENGSTRAND Met Regine! Jezus, wat hebt u mij aan het schrikken gemaakt! *kijkt naar mevrouw Alving* Is er iets met Regine?

MANDERS Laten we hopen van niet. Maar wat ik bedoel is hoe zit dat eigenlijk met u en Regine? U hebt toch altijd beweed dat u haar vader bent, of vergis ik mij?

ENGSTRAND *onzeker* Tja, – hm, – dominee weet toch van mij en wijlen mijn Johanne.

MANDERS Draait u er niet langer omheen.

Uw overleden echtgenote vertelde mevrouw Alving de ware toedracht voor ze haar betrekking verliet.

ENGSTRAND Dan heeft ze dus –! Dus dat heeft ze u verteld?

MANDERS U hebt mij dus maar wat op de mouw gespeld, Engstrand.

ENGSTRAND Terwijl ze mij bij God en de duivel had gezworen –

MANDERS Bij de duivel ook?

ENGSTRAND Nee, alleen bij God, en bij alles wat haar heilig was!

MANDERS En al die jaren hebt u de waarheid voor mij verzwegen. Mij wat wijsgemaakt, terwijl ik u onvoorwaardelijk vertrouwde.

ENGSTRAND Dat is zo. Het spijt me.

MANDERS Heb ik dat aan u verdiend, Engstrand? Heb ik niet altijd klaargestaan om u met raad en daad terzijde te staan in zoverre dat in mijn macht lag? Geef antwoord! Is dat zo of niet?

ENGSTRAND Het had er waarschijnlijk niet al te best voor mij uitgezien als ik u niet had gehad, dominee Manders.

MANDERS En dan is dit de manier waarop u mij belooft. Weet u mij zover te krijgen iets onjuists op te tekenen in het doopregister en onthoudt u mij daarna gedurende een reeks van jaren de inlichtingen die u zowel mij als de waarheid schuldig was. Uw gedrag is volstrekt niet te verdedigen, Engstrand; en vanaf nu is het voorbij tussen ons.

ENGSTRAND *met een zucht* Dat begrijp ik.

MANDERS Ja, want hoe zou u zich kunnen rechtvaardigen?

ENGSTRAND Maar had zij dan door erover te praten haar schande nog groter moeten maken? Als dominee zich heel even in de toestand van wijlen mijn Johanne destijds zou kunnen verplaatsen –

MANDERS Ik?

ENGSTRAND God allemachtig, ik bedoel dat niet zo letterlijk. Ik bedoel dat als dominee iets zou hebben om zich voor te schamen in de ogen van de mensen, zoals ze zeggen. Wij mannen mogen een arme vrouw niet te streng veroordelen, dominee.

MANDERS Dat doe ik ook niet. U bent het waar ik mijn verwijt tegen richt.

ENGSTRAND Zou ik dominee een vraag mogen stellen?

MANDERS Ga uw gang.

ENGSTRAND Is het niet juist en terecht dat een man iemand die ten val is gekomen helpt om weer op te staan?

MANDERS Dat spreekt vanzelf.

ENGSTRAND En is een man niet verplicht zich aan zijn gegeven woord te houden?

MANDERS Natuurlijk is hij dat; maar –

ENGSTRAND Toen Johanne destijds in de problemen was gekomen door die Engelsman – of misschien was het wel een Amerikaan of een Rus, zoals wel beweerd werd, – kwam ze naar de stad. De stakker, ze had me daarvoor al eens een of twee keer een blauwtje laten lopen; ze had alleen oog voor wie mooi was; en ik had dat been. Ja, dominee weet nog wel dat ik mij in een danslokaal had gewaagd waar dronken matrozen tekeergingen. En toen ik ze wilde aansporen een nieuw leven te beginnen –

MEVR. ALVING *bij het raam* Hm –

MANDERS Ik weet het, Engstrand; die rabauwen smeten u de trap af. Die gebeurtenis hebt u me vroeger al eens beschreven. U draagt uw gebrek met ere.

ENGSTRAND Dat is niet iets waar ik me op laat voorstaan, dominee. Maar wat ik wilde vertellen is dat zij bij me kwam en mij onder tranen en tandenknarsend alles opbiechtte.
 En laat u mij dit zeggen, dominee, ik was razend toen ik dat hoorde.

MANDERS Werkelijk, Engstrand? Goed; en toen?

ENGSTRAND Toen zei ik tegen haar:
 'Die Amerikaan zwerft rond over de wereldzeeën. En jij, Johanne,' zei ik, 'hebt een zonde begaan en bent een gevallen vrouw. Maar Jakob Engstrand,' zei ik, 'hij staat met zijn beide benen op de grond;' – dat bedoelde ik alleen figuurlijk natuurlijk, dominee.

MANDERS Ik begrijp heel goed wat u bedoelt; gaat u verder.

ENGSTRAND En dus heb ik haar geholpen door met haar te trouwen, met de eerlijkste bedoelingen, zodat de mensen niet te weten zouden komen hoe ze zich had laten gaan met een buitenlander.

MANDERS Daar deed u goed aan. Ik kan alleen onmogelijk billijken dat u daarvoor geld aannam –

ENGSTRAND Geld? Ik? Geen stuiver.

MANDERS *vragend in de richting van mevrouw Alving* Maar –!

ENGSTRAND O ja, – wacht even: nu herinner ik het me weer. Johanne had inderdaad wat geld. Maar daar wilde ik niets van weten. Brrr, zei ik, mama, dat is het loon der zonde; dat smerige goud – of papiergeld, daar wil ik vanaf wezen – dat gooien we die Amerikaan voor de voeten, zei ik. Maar hij was er niet meer, was al weer verdwenen op de wijde zee, dominee.

MANDERS Werkelijk, mijn beste Engstrand?

ENGSTRAND Ja. En toen werden Johanne en ik het erover eens dat we dat geld zouden gebruiken om het kind groot te brengen, en zo is het ook gegaan; en ik kan rekenschap afleggen over iedere stuiver.

MANDERS Maar daardoor komt de zaak in een heel ander licht te staan.

ENGSTRAND Zo zit dat, dominee. En ik durf best te zeggen dat ik een goede vader voor Regine ben geweest, – voor zover mijn krachten mij niet in de steek lieten, – want ik heb een zwakke gezondheid, helaas.

MANDERS Goed dan, goed dan, mijn beste Engstrand –

ENGSTRAND Nee, ik heb dat kind grootgebracht en in liefde samengeleefd met wijlen mijn Johanne en de huistucht gehandhaafd, zoals geschreven staat. Maar het zou nooit bij me zijn opgekomen naar u toe te gaan, dominee, om mij erop voor te laten staan dat ik ooit een goede daad had gedaan in deze wereld. Nee, als Jakob Engstrand zoiets doet, dan zwijgt hij daarover. Helaas gebeurt dat ook weer niet zo vaak natuurlijk. En als ik naar u toe kwam, dominee, dan had ik iedere keer meer dan genoeg om over te praten, over dingen die niet waren zoals ze moesten zijn. Laat ik herhalen wat ik daarnet nog tegen u zei – mijn geweten, dat kan soms aardig opspelen.

MANDERS Geef me de hand, Jakob Engstrand.

ENGSTRAND God allemachtig, dominee –

MANDERS Zonder verder omhaal. *geeft hem een hand* En?

ENGSTRAND Als ik dominee heel nederig om vergiffenis zou mogen vragen –

MANDERS U? Nee, integendeel, ik ben het die u om vergiffenis moet vragen –

ENGSTRAND Heb je ooit.

MANDERS Ik meen het van ganser harte. Vergeef mij dat ik mij zo in u heb vergist.
 En ik hoop dat ik u snel het bewijs kan leveren van mijn oprechte spijt en mijn genegenheid voor u –

ENGSTRAND Meent u dat, dominee?

MANDERS Met het allergrootste genoegen –

ENGSTRAND Dan is daar een schitterende gelegenheid voor Met het gezegende geld dat ik hier bijeen heb weten te sparen ben ik namelijk van plan een soort zeemanshuis te beginnen in de stad.

MEVR. ALVING O ja?

ENGSTRAND Het zou een soort tehuis moeten worden. Er zijn zoveel verleidingen waar een zeeman aan is blootgesteld tijdens zijn verblijf aan de wal. Maar bij mij in huis zou hij als het ware onder het wakend oog van een vader zijn, stel ik me zo voor.

MANDERS Wat zegt u daarvan, mevrouw Alving?

ENGSTRAND Veel geld heb ik natuurlijk niet, dat mag God weten; maar als ik een kleine handreiking zou kunnen krijgen –

MANDERS Dat zullen we zeker nader in overweging nemen Uw voornemen spreekt mij bijzonder aan. Maar gaat u nu alvast naar beneden en maakt u alles in orde en steekt u een paar kaarsen aan, zodat het er allemaal wat feestelijker uitziet. Dan zullen we een opbouwend moment hebben met elkaar, mijn beste Engstrand; want ik ben ervan overtuigd dat u daar nu voor in de juiste stemming bent.

ENGSTRAND Dat denk ik ook, dominee. Tot ziens, mevrouw, en bedankt voor alles; en past u goed op Regine voor mij.
pinkt een traan weg Het kind van wijlen mijn Johanne – hm, dat is toch wonderlijk eigenlijk – maar het is waarachtig net alsof ze mijn bloedeigen kind is. Zo is dat, tja.
Hij groet en gaat weg door de vestibule.

MANDERS Wat zegt u van zo'n man, mevrouw Alving! Dat was toch een heel ander verhaal dat we te horen kregen!

MEVR. ALVING Inderdaad.

MANDERS Zo ziet u maar weer eens hoe voorzichtig we moeten zijn een ander mens te veroordelen. Maar het is ook een grote vreugde om je ervan te kunnen overtuigen dat je het bij het verkeerde eind hebt gehad. Of wat vindt u?

MEVR. ALVING U bent en blijft toch een groot kind, Manders.

MANDERS Ik?

MEVR. ALVING *legt haar beide handen op zijn schouders* Ik zou u het liefst om de hals willen vallen.

MANDERS Nee, nee, God verhoede –, dergelijke verlangens –
 MEVR. ALVING *met een glimlach* U hoeft niet bang voor mij te zijn.

MANDERS *bij de tafel* U hebt af en toe zo'n overdreven manier u uit te drukken. Maar laat ik nu eerst mijn papieren bij elkaar zoeken en ze weer in mijn tas doen. *doet wat hij zegt* Zo. En dan nu tot straks. En houd uw ogen open als Osvald terugkomt. En dan kom ik dus straks nog even bij u langs.
Hij pakt zijn hoed en gaat weg door de deur naar de vestibule.

MEVR. ALVING *slaakt een zucht, kijkt even uit het raam, ruimt wat op in de kamer en wil dan de eetkamer binnengaan maar blijft met een onderdrukte uitroep bij de deur staan* Zit jij nog altijd aan tafel, Osvald?

OSVALD *in de eetkamer* Ik rook alleen mijn sigaar op.

MEVR. ALVING Ik dacht dat je er even uit was gegaan.

OSVALD Met dit weer? *een glas rinkelt*
Mevr. Alving laat de deur openstaan en gaat met haar breiwerk op de bank bij het raam zitten.

OSVALD *in de eetkamer* Was dat dominee Manders niet die net wegging?

MEVR. ALVING Ja, hij ging even naar het weeshuis.

OSVALD Hm. *opnieuw gerinkel van een glas en een karaf*

MEVR. ALVING *met bezorgde blik* Niet teveel van die likeur, lieve Osvald. Die is sterk.

OSVALD Is goed tegen de vochtigheid.

MEVR. ALVING Waarom kom je niet hier bij me zitten?

OSVALD Ik mag toch niet roken daar.

MEVR. ALVING Een sigaar wel, dat weet je best.

OSVALD Ik kom er aan. Nog even een klein slokje. – Zo.
Hij komt met een sigaar de kamer in en sluit de deur achter zich.
korte stilte

OSVALD Waar ging de dominee naar toe?

MEVR. ALVING Dat zei ik toch, naar het weeshuis.

OSVALD Dat zei je, ja.

MEVR. ALVING Je zou niet zo lang aan tafel moeten blijven zitten, Osvald.

OSVALD *met zijn sigaar achter zijn rug* Maar ik vind dat prettig, mama. *streelt haar* Daar zit ik dan, weer thuis, aan tafel bij mijn moeder, in de eetkamer van mijn moeder, en eet mijn moeders verrukkelijke eten.

MEVR. ALVING M'n lieve, lieve jongen!

OSVALD *wat ongeduldig, loopt te roken* En wat moet ik anders doen hier? Ik kan niets doen –

MEVR. ALVING Echt niet?

OSVALD Met dit rotweer? De hele dag zonder een enkel straaltje zonlicht? *ijsbeert* En dan niet te kunnen werken –

MEVR. ALVING Het was niet erg verstandig van je om thuis te komen.

OSVALD Wel, mama; dat moest.

MEVR. ALVING Ik zou tien keer liever het geluk ontberen je niet bij me te hebben dan dat jij –

OSVALD *blijft staan bij de tafel* Zeg eens eerlijk, mama, – is dat echt zo'n groot geluk voor je mij thuis te hebben?

MEVR. ALVING En of dat een geluk voor me is!

OSVALD *verfrommelt een krant* Ik heb het gevoel dat het je eigenlijk niets uitmaakt namelijk of ik er ben of niet.

MEVR. ALVING En dat durf je je moeder zomaar te zeggen, Osvald?

OSVALD Vroeger kon je toch ook heel goed zonder mij.

MEVR. ALVING Ja; vroeger leefde ik zonder jou; – dat is waar.
stilte
Het begint langzaam te schemeren. Osvald ijsbeert. Zijn sigaar heeft hij weggelegd.

OSVALD *blijft bij mevrouw Alving staan* Mama, mag ik bij je op de bank komen zitten?

MEVR. ALVING *maakt plaats* Natuurlijk mag dat, mijn lieve jongen.

OSVALD *gaat zitten* Er is iets dat ik je vertellen moet.

MEVR. ALVING *gespannen* En!

OSVALD *staart voor zich uit* Ik kan dat niet langer voor mezelf houden.

MEVR. ALVING Wat niet?

OSVALD *als tevoren* Ik kon het niet opbrengen het je te schrijven; en sinds ik thuiskwam –

MEVR. ALVING *pakt hem bij zijn arm* Osvald, wat is er!

OSVALD Ik heb gisteren en vandaag geprobeerd er niet aan te denken, – mij ervan te ontdoen. Maar dat gaat niet.

MEVR. ALVING *staat op* Voor de dag ermee, Osvald!

OSVALD *trekt haar weer omlaag naast zich op de bank* Als je blijft zitten, zal ik proberen het je te vertellen. – Ik zei dat ik moe was van de reis –

MEVR. ALVING Ja. En?

OSVALD Maar dat is niet wat me mankeert het is geen gewone vermoeidheid –

MEVR. ALVING *wil opstaan* Je bent toch niet ziek, Osvald!

OSVALD *dwingt haar weer te gaan zitten* Blijf zitten, mama. Rustig nou maar. Ik ben ook niet echt ziek; tenminste niet wat je gewoonlijk ziek noemt. *slaat zijn handen in elkaar boven zijn hoofd* Mama, ik ben psychisch gebroken, – kapot, – ik zal nooit meer kunnen werken!
Hij laat zich met zijn handen voor zijn gezicht in haar schoot vallen en barst in huilen uit.

MEVR. ALVING *bleek en bevend* Oswald! Kijk me aan! Nee, nee, het is niet waar.

OSVALD Nooit meer te kunnen werken! Nooit – nooit! Rond te moeten blijven lopen als een levende dode! Kun je je zoiets vreselijks voorstellen, mama?

MEVR. ALVING Mijn arme, ongelukkige jongen! Maar hoe heeft zoiets vreselijks kunnen gebeuren?

OSVALD *gaat weer rechtop zitten* Dat is juist wat ik niet begrijp, wat ik niet kan vatten.

Ik heb nooit een woest leven geleid. In geen enkel opzicht. Dat moet je van me aannemen, mama! Dat heb ik nooit gedaan.

MEVR. ALVING Dat is ook niet wat ik denk, Oswald.

OSVALD En desondanks overkomt me dit!

Deze vreselijke ramp!

MEVR. ALVING Dat komt weer goed, mijn lieve jongen. Het is alleen dat je overspannen bent. Neem dat van mij aan.

OSVALD *somber* Dat dacht ik eerst ook; maar dat is het niet.

MEVR. ALVING Je moet me alles vertellen, van het begin tot het eind.

OSVALD Dat is wat ik doen zal.

MEVR. ALVING Wanneer heb je er voor het eerst iets van gemerkt?

OSVALD Meteen nadat ik de vorige keer thuis was geweest en weer in Parijs was. Ik kreeg vreselijke hoofdpijn – vooral in mijn achterhoofd. Alsof er een nauwe ijzeren ring rond mijn nek geschroefd werd.

MEVR. ALVING En toen?

OSVALD In het begin dacht ik dat het niets anders was dan mijn gewone hoofdpijn waar ik altijd al last van heb gehad, vanaf dat ik klein was.

MEVR. ALVING Ja, ja –

OSVALD Maar dat was het niet; dat had ik al gauw in de gaten. Ik kon niet meer werken.

Ik wilde aan een groot nieuw doek beginnen; maar mijn krachten waren verlamd leek het wel; ik kon mij geen heldere beelden meer maken van de dingen; het duizelde me, – alles tolde rond in mijn hoofd. Een afschuwelijke toestand!

Tenslotte heb ik een dokter laten komen, – en hij vertelde me wat er aan de hand was.

MEVR. ALVING Wat dan?

OSVALD Het was een van de beste artsen daar. Ik moest hem precies vertellen wat ik voelde; en toen begon hij me allerlei vragen te stellen waarvan ik vond dat ze niks met de zaak uitstaande hadden; ik begreep niet waar hij naar toe wilde –

MEVR. ALVING Ja.

OSVALD Tenslotte zei hij: 'Vanaf uw geboorte bent u als het ware wormstekig;' – dat was het woord dat hij gebruikte, 'wormstekig'.

MEVR. ALVING *gespannen* En wat bedoelde hij daarmee?

OSVALD Dat begreep ik ook niet en ik vroeg toen of hij het me wilde uitleggen. En toen zei die oude cynicus – *balt zijn vuisten* O!

MEVR. ALVING Wat zei hij?

OSVALD Hij zei: 'De zonden van de vaders wreken zich aan de kinderen.'

MEVR. ALVING *staat langzaam op* De zonden van de vaders –!

OSVALD Ik had hem het liefst een klap in zijn gezicht gegeven –

MEVR. ALVING *loopt de kamer in* De zonden van de vaders –

OSVALD *met een treurige glimlach* Wat vind je daarvan? Natuurlijk heb ik hem verzekerd dat daar geen sprake van kon zijn. Maar denk maar niet dat hij zich gewonnen gaf. Nee, hij bleef erbij; en pas toen ik al jouw brieven voor de dag had gehaald en alle passages die over vader gingen voor hem had vertaald –

MEVR. ALVING Ja?

OSVALD Ja, toen moest hij wel toegeven dat hij op een fout spoor zat; en toen vertelde hij me wat ik mankeerde! Ik begreep er niets van! Mijn vrolijke, zalige leventje met mijn jonge vrienden moest ik opgeven. Dat zou mijn krachten te boven gaan. Mijn eigen schuld dus.

MEVR. ALVING Oswald! Nee, denk dat niet!

OSVALD Er was geen andere verklaring mogelijk, zei hij. Dat is wat zo erg is. Ongeneeslijk ziek voor de rest van mijn leven – omdat ik zo onbezonnen heb geleefd. Alles wat ik had willen doen, – ik mag er niet eens meer aan denken. Kon ik mijn leven maar overdoen, – het allemaal ongedaan maken!

Hij begraaft zijn gezicht in de bank. Mevrouw Alving loopt handenwringend en in stilte worstelend met zichzelf heen en weer.

OSVALD *na een poosje, kijkt op, blijft half op de bank liggen* Was het maar iets erfelijks geweest, – iets waar ik zelf niets aan kon doen. Maar dit! Op zo'n schandalige, onnadenkende, lichtzinnige manier je eigen geluk vergooid te hebben, je gezondheid, alles in deze wereld, – je toekomst, je leven –!

MEVR. ALVING Nee, nee, m'n lieve schat van een jongen; dat kan niet waar zijn! *buigt zich over hem heen* Je bent er vast niet zo slecht aan toe als je denkt.

OSVALD Ach, jij weet niet – *staat op* En dan dat ik jou zoveel verdriet moet berokkenen. Ik heb vaak gehoopt en gewenst dat je eigenlijk niets om mij gaf.

MEVR. ALVING Om jou niet, Oswald, mijn enige zoon! Het enige dat ik heb in deze wereld; het enige waar ik iets om geef.

OSVALD *pakt haar beide handen en kust ze* Ja, ja, dat weet ik. Als ik thuis ben, zie ik dat toch. En dat is eigenlijk het moeilijkste voor me. – Maar nu weet je het dus. En nu praten we er verder vandaag niet meer over. Ik kan er niet tegen er te lang mee bezig te zijn. *loopt heen en weer* Geef me iets te drinken, mama!

MEVR. ALVING Drinken? Wat wil je dan drinken?

OSVALD Doet er niet toe. Je zult toch wel een borrel in huis hebben?

MEVR. ALVING Ja, maar, mijn lieve Oswald –!

OSVALD Geen commentaar, alsjeblieft, mama. Toe. Ik moet iets hebben waarmee ik al die knagende gedachten kan wegspoelen.

loopt de serre in En dan is het hier ook zo verdomde – donker!

Mevrouw Alving trekt aan een bellekoord rechts.

OSVALD En die eeuwige regen. Weken en weken duurt dat soms; maanden lang. Nooit een zonnestraal. Ik kan me niet herinneren dat de zon ooit heeft geschinen, alle keren dat ik thuis was.

MEVR. ALVING Oswald, – je denkt erover me weer alleen te laten!

OSVALD Hm –. *zucht heel diep* Ik denk niet. Ik kan helemaal niet meer denken! *zacht* Dat is ook maar het beste.

REGINE *uit de eetkamer* U hebt gebeld, mevrouw?

MEVR. ALVING Ja. Breng ons eens een lamp.

REGINE Meteen, mevrouw. Hij brandt al. *gaat weg*

MEVR. ALVING *gaat naar Oswald toe* Je mag niets voor me verborgen houden, Oswald.

OSVALD Dat doe ik ook niet, mama. *loopt naar de tafel* Ik vind dat ik je al zoveel verteld heb.

Regine brengt de lamp en zet hem op de tafel.

MEVR. ALVING En zou je dan nu een halve fles champagne voor ons willen halen, Regine?

REGINE Natuurlijk, mevrouw.

OSVALD *neemt het hoofd van zijn moeder tussen zijn handen* Zo is het goed. Ik wist wel dat je je zoon niet zou laten verdorsten.

MEVR. ALVING Mijn arme, lieve Oswald; hoe zou ik je nu nog iets kunnen weigeren?

OSVALD *levendig* Is dat zo, mama? Meen je dat?

MEVR. ALVING Hoe? Wat?

OSVALD Dat je mij niets zou kunnen weigeren?

MEVR. ALVING Maar lieve Oswald –

OSVALD Sssttt!

REGINE *brengt een blad met een halve fles champagne en twee glazen die ze op de tafel zet* Zal ik hem openmaken?

OSVALD Nee, dank je, dat doe ik zelf wel.

Regine gaat weer weg.

MEVR. ALVING *gaat aan tafel zitten* Wat was dat – wat ik je niet zou mogen weigeren?

OSVALD *bezig de fles open te maken* Eerst een glas – of twee.

De kurk knalt; hij schenkt het ene glas vol en wil ook het andere volschenken.

MEVR. ALVING *houdt haar hand erboven* Nee, – voor mij niet.

OSVALD Goed, alleen voor mij dan!

Hij drinkt het glas leeg, vult het weer en drinkt het opnieuw leeg; dan gaat hij ook aan tafel zitten.

MEVR. ALVING *afwachtend* En?

OSVALD *zonder haar aan te kijken* Vertel me eens, – ik vond dat jij en dominee Manders er zo vreemd, – hm, dat jullie zo stil waren aan tafel.

MEVR. ALVING Vond je?

OSVALD Ja. Hm –. *na een korte pauze* Wat, – wat vind jij van Regine?

MEVR. ALVING Wat ik van haar vind?

OSVALD Ja. Is het geen prachtige vrouw?

MEVR. ALVING Lieve Oswald, je kent haar niet zo goed als ik –

OSVALD En?

MEVR. ALVING Regine is jammer genoeg te lang thuis gebleven. Ik had haar veel eerder bij mij in huis moeten nemen.

OSVALD Maar is ze niet ontzettend aantrekkelijk, mama? *vult zijn glas*

MEVR. ALVING Regine heeft veel en grote fouten –

OSVALD Wat kan dat schelen?

Hij drinkt opnieuw.

MEVR. ALVING Maar desondanks houd ik van haar; en ik voel mij verantwoordelijk voor haar. Ik zou voor geen geld ter wereld willen dat haar iets overkwam.

OSVALD *springt overeind* Mama, Regine is mijn enige redding.

MEVR. ALVING *staat op* Wat bedoel je daarmee?

OSVALD Ik kan dat niet alleen blijven torsen, al dat verdriet.

MEVR. ALVING Maar je hebt mij toch om je te helpen?

OSVALD Dat dacht ik ook; en daarom ben ik ook thuis gekomen, naar jou. Maar jij kunt mij niet helpen, niet op de manier die ik wil. Ik weet het; dat gaat niet. O, ik houd het niet uit hier!

MEVR. ALVING Oswald!

OSVALD Ik verlang naar een heel ander soort leven, mama. Daarom moet ik bij je weg.

Ik wil niet dat jij dat moet aanzien.

MEVR. ALVING Wat moet jij ongelukkig zijn, mijn jongen! Maar Oswald, zo lang je zo ziek bent als nu –

OSVALD Was het alleen mijn ziekte, dan bleef ik beslist bij jou, mama. Want jij bent mijn beste vriend in deze wereld.

MEVR. ALVING Dat is zo; dat is toch zo, Oswald!

OSVALD *loopt rusteloos rond* Maar het is dat verdriet, mama, het is de wroeging, het is het zelfverwijt, het is die grote, dodelijke angst.

O, – die afgrijselijke angst!

MEVR. ALVING *gaat achter hem aan* Angst? Welke angst? Wat bedoel je?

OSVALD Niet naar vragen. Ik weet het niet.

Ik kan het je niet beschrijven.

Mevrouw Alving loopt naar rechts en trekt aan het bellekoord.

OSVALD Wat is er?

MEVR. ALVING Ik wil dat je weer vrolijk wordt, dat is wat ik wil. Je moet hier niet hoeven te lopen piekeren. *tegen Regine die in de deuropening verschijnt* Meer champagne.

Een hele fles.

OSVALD Mama!

MEVR. ALVING Dacht je dat wij hier in dit huis niet ook konden genieten van het goede van deze aarde?

OSVALD Is ze niet beeldschoon? Dat figuur!

En kerngezond.

MEVR. ALVING *gaat aan de tafel zitten*

Ga zitten, Oswald, en laten we er rustig samen over praten.

OSVALD *gaat zitten* Jij weet waarschijnlijk niet, mama; dat ik iets goed te maken heb tegenover Regine.

MEVR. ALVING Wat dan?

OSVALD Een kleine onnadenkendheid, – of hoe je dat ook noemen moet. Erg onschuldig bovendien. De laatste keer dat ik thuis was –

MEVR. ALVING Ja?

OSVALD Vroeg ze mij vaak naar Parijs, en ik heb haar dus het een en ander verteld. En ik weet nog dat ik me op een dag ontvallen liet of zij geen zin had om daar eens een kijkje te nemen?

MEVR. ALVING En?

OSVALD Ik zag dat ze knalrood werd en toen zei ze dat ze daar heel erg veel zin in had. Goed, zei ik, dat gebeurt dan nog wel een keer – of iets dergelijks.

MEVR. ALVING Ja, en?

OSVALD Ik was het hele voorval vergeten natuurlijk; maar toen ik haar gisteren vroeg of ze het leuk vond dat ik zo lang thuis zou blijven –

MEVR. ALVING Ja?

OSVALD – toen keek ze me zo wonderlijk aan en toen vroeg ze: ‘Maar hoe moet dat dan met mijn reis naar Parijs?’

MEVR. ALVING Haar reis?

OSVALD En toen wist ik uit haar te krijgen dat ze mijn opmerking serieus had genomen, dat ze de hele tijd aan mij had gedacht, en dat ze haar best had gedaan om Frans te leren –

MEVR. ALVING Daarom dus –

OSVALD Mama, – toen ik dat beeldschone, stevige, kerngezonde meisje voor me zag staan, – vroeger had ik nauwelijks aandacht aan haar besteed, – maar nu, toen ze daar stond, bereid als het ware me in haar armen te nemen –

MEVR. ALVING Oswald!

OSVALD – toen realiseerde ik me dat zij mijn redding zou kunnen zijn; toen ik zag hoe levenslustig zij was.

MEVR. ALVING Levenslustig? En daarin zou jouw redding te vinden zijn?

REGINE *uit de eetkamer met een fles champagne* Neemt u mij niet kwalijk dat ik zo lang ben weggebleven; maar ik moest helemaal naar de kelder – *zet de fles op tafel*

OSVALD Haal nog eens een glas.

REGINE *kijkt hem verbaasd aan* Daar staat mevrouws glas, mijnheer Alving.

OSVALD Haal er nog een, voor jezelf, Regine.

Regine schrikt en werpt een korte, schuwe blik op mevrouw Alving.

OSVALD Toe dan!

REGINE *zacht en aarzelend* Vindt mevrouw dat wel goed –?

MEVR. ALVING Haal dat glas, Regine.

Regine gaat de eetkamer in.

OSVALD *kijkt haar na* Zie je hoe ze loopt? Zo stevig en vrolijk.

MEVR. ALVING Dat gebeurt niet, Oswald!

OSVALD Die zaak is beklonken. Dat zie je toch. Daar hoeven we verder niet meer over te praten.

Regine komt binnen met een leeg glas dat ze in haar hand houdt.

OSVALD Ga zitten, Regine.

Regine kijkt vragend in de richting van mevrouw Alving.

MEVR. ALVING Ga zitten.

Regine gaat op een stoel bij de deur naar de eetkamer zitten en houdt het lege glas in haar hand.

MEVR. ALVING Oswald, – wat was dat ook weer wat je zei over levenslust?

OSVALD Ja, mama, – dat is iets wat jullie hier niet kennen, levenslust. Daar heb ik hier nooit iets van gemerkt.

MEVR. ALVING Ook niet wanneer je hier bij mij bent?

OSVALD Niet wanneer ik thuis ben. Maar dat begrijp jij niet.

MEVR. ALVING Ik denk anders dat ik dat heel goed begrijp – nu.

OSVALD Levenslust, – en arbeidsvreugde. Al is dat in feite hetzelfde. Maar daar weten jullie echt niets van.

MEVR. ALVING Daar kun je gelijk in hebben, Osvald, vertel me daar eens iets meer over.

OSVALD Wat ik bedoel is dat de mensen hier wordt ingeprent dat werken een vloek is, een straf voor de zondeval, en dat het leven een groot tranendal is – en dat hoe eerder we daaraan ontsnappen des te beter het is.

MEVR. ALVING Een tranendal. En we doen onze uiterste best dat er van te maken ook.

OSVALD Maar daar willen de mensen buiten dit land niet van horen. Daar is niemand die nog in dat soort opvattingen gelooft. Daar kun je je volmaakt gelukkig voelen, louter en alleen omdat je leeft. Mama, is je wel eens opgevallen, dat alles wat ik heb geschilderd, om die levenslust draaide? Altijd en uitsluitend over de vreugde te leven. Licht, zonneschijn, zondagse luchten, – en stralend vergenoegde mensengezichten. Dat is waarom ik bang ben hier thuis bij jou te blijven.

MEVR. ALVING Bang? Wat is het dan waar je bang voor bent hier bij mij?

OSVALD Ik zou bang zijn dat alles wat ik aan lichts in mij heb in iets afzichtelijks zou veranderen.

MEVR. ALVING *hem strak aankijkend* En je bent ervan overtuigd dat dat zou gebeuren?

OSVALD Daar ben ik van overtuigd. Zelfs als ik hier thuis hetzelfde leven zou leiden als daar in Frankrijk, zou het toch niet hetzelfde leven zijn.

MEVR. ALVING *die gespannen heeft geluisterd, staat op, en zegt, met een nadenkende blik in haar ogen* Nu zie ik de samenhang.

OSVALD De samenhang?

MEVR. ALVING Voor het eerst zie ik de samenhang. En kan ik erover praten.

OSVALD *staat op* Ik begrijp je niet, mama.

REGINE *die ook is opgestaan* Moet ik weggaan misschien?

MEVR. ALVING Nee, blijf. Nu kan ik erover praten. Nu zal ik je alles vertellen, mijn jongen. Zodat je kunt kiezen! Osvald! Regine!

OSVALD Sssttt! De dominee –

MANDERS *komt binnen door de deur naar de vestibule* Zo, wij hebben een waarachtig stichtelijk moment gehad met elkaar daar beneden.

OSVALD Wij ook.

MANDERS Engstrand heeft hulp nodig met dat zeemanshuis. Regine zal bij hem in moeten trekken om hem terzijde te staan –

REGINE Ik denk er niet over, dominee.

MANDERS *ziet haar nu pas* Hè –? Hier, – en met een glas in de hand!

REGINE *zet het glas snel neer* Pardon –!

OSVALD Regine gaat met mij mee, dominee.

MANDERS Mee! Met u.

OSVALD Ja, als mijn vrouw, – als zij dat wil.

MANDERS Wel allemachtig –!

REGINE Ik kan er niets aan doen, dominee.

OSVALD Of zij blijft hier als ik hier blijf.

REGINE *onwillekeurig* Hier!

MANDERS Ik ben als versteend, mevrouw Alving.

MEVR. ALVING Noch het een noch het ander is mogelijk; want nu zal ik jullie de waarheid moeten vertellen.

MANDERS Dat meent u toch niet! Nee, nee, nee.

MEVR. ALVING Dat kan ik en dat wil ik. En desondanks zullen er geen idealen verloren gaan.

OSVALD Wat is dat, mama, dat je voor me verbergt!

REGINE *luisterend* Mevrouw! Luister! Er zijn mensen die schreeuwen daar buiten.

Ze gaat naar de serre en kijkt naar buiten.

OSVALD *naar het raam links* Wat is er aan de hand? Waar komt dat licht vandaan?

REGINE *roept* Het weeshuis staat in brand!

MEVR. ALVING *naar het raam* In brand!

MANDERS In brand? Onmogelijk! Ik kom daar net vandaan!

OSVALD Waar is mijn hoed? Ach, wat kan mij dat schelen –. Vaders weeshuis –!

Hij rent naar buiten door de deur naar de tuin.

MEVR. ALVING M'n sjaal, Regine! Het staat in lichterlaaie!

MANDERS Afgrijselijk! Dat is Gods straf mevrouw Alving voor dit huis der verdwazing!

MEVR. ALVING Vast. Kom, Regine.

Zij en Regine gaan naar buiten via de vestibule.

MANDERS *slaat zijn handen in elkaar* En dan is het niet verzekerd ook nog! *naar buiten langs dezelfde weg*

DERDE BEDRIJF

Dezelfde kamer. Alle deuren staan open. De brandende lamp nog steeds op de tafel. Buiten donker; niet meer dan een zwakke vuurgloed links op de achtergrond.

Mevrouw Alving, met een grote sjaal over haar hoofd staat in de serre en kijkt naar buiten. Regine, ook met een sjaal om haar schouders, staat iets achter haar.

MEVR. ALVING Afgebrand. Tot op de grond.

REGINE In de kelders brandt het nog.

MEVR. ALVING Dat Osvald nog niet terug is.

Er valt toch niets te redden.

REGINE Zal ik naar hem toe gaan met zijn hoed?

MEVR. ALVING Heeft hij zelfs zijn hoed niet op?

REGINE *wijst naar de vestibule* Nee, daar hangt hij.

MEVR. ALVING Laat maar hangen dan. Hij zal zo wel komen. Ik ga zelf wel even kijken.

Ze gaat weg door de deur naar de tuin.

MANDERS *komt binnen uit de vestibule*

Is mevrouw Alving niet hier?

REGINE Ze liep net de tuin in.

MANDERS Dat is de ergste nacht die ik ooit heb meegemaakt.

REGINE Ja, is het geen vreselijk ongeluk, dominee?

MANDERS Niet over praten! Ik durf er nauwelijks aan te denken.

REGINE Maar hoe kan die brand zijn ontstaan –?

MANDERS Geen vragen, juffrouw Engstrand! Hoe moet ik dat weten? Wilt u misschien ook –? Is het niet genoeg dat uw vader –?

REGINE Dat mijn vader, wat?

MANDERS Dat hij mij helemaal in de war heeft gemaakt!

ENGSTRAND *komt uit de vestibule* Dominee –!

MANDERS *draait zich geschrokken om* Moet u mij dan overal achterna lopen –!

ENGSTRAND Ik moet wel! God verhoede –! Alle Jezus nog aan toe! Maar dit is niet best, dominee!

MANDERS Helaas, helaas!

REGINE Wat is er dan?

ENGSTRAND Het komt door die kleine bidstonde, snap je. *zacht* We hebben hem, kindje! *luid* En dat het mijn schuld is dat dominee in iets dergelijks verwickeld moest raken!

MANDERS Maar ik verzeker u, Engstrand –

ENGSTRAND Maar u bent de enige, dominee die daar met de kaarsen bezig is geweest.

MANDERS Dat zegt u, ja. Maar ik kan mij niet herinneren, ik zweer het u, dat ik een kaars in mijn hand heb gehad.

ENGSTRAND Terwijl ik toch zelf heb gezien dat dominee die kaars beet pakte en hem snoot met zijn vingers, en het stukje pit in de houtspaanders gooide.

MANDERS En dat hebt u echt gezien?

ENGSTRAND Ja, het is niet anders.

MANDERS Ik begrijp er niets van. Dat is volstrekt niet mijn gewoonte namelijk, kaarsen met mijn vingers te snuiten.

ENGSTRAND Ik vond het ook behoorlijk slordig eerlijk gezegd. Maar dat kan gevaarlijk voor u worden, dominee.

MANDERS *rusteloos ijsberend* Stelt u alstublieft geen vragen verder!

ENGSTRAND *met hem meelopen* En ik begrijp dat dominee het weeshuis niet verzekerd had?

MANDERS *ijsberend* Nee, nee, nee; dat hebt u toch gehoord.

ENGSTRAND *met hem meelopen* Niet verzekerd dus. En er dan naar toe gaan en het hele zootje in de fik steken. Jezus, Jezus, wat een pech.

MANDERS *het zweet van zijn voorhoofd vegend* Zegt u dat wel, Engstrand.

ENGSTRAND En dat zoiets gebeurt met een liefdadigheidsinstelling, die stad en land ten goede zou zijn gekomen, zoals u zelf zei. De kranten zullen wel niet al te fijngevoelig met u omspringen neem ik aan.

MANDERS Nee, dat is juist waarover ik mij het hoofd breek. Dat is nog het ergste van alles eigenlijk. Al die hatelijke aanvallen en beschuldigingen –! De gedachte alleen al, vreselijk!

MEVR. ALVING *komt uit de tuin* Hij is niet weg te slaan bij het bluswerk.

MANDERS Ah, daar bent u, mevrouw.

MEVR. ALVING Hebt u uw feestelijke openingstoespraak niet hoeven af te steken in ieder geval, dominee Manders.

MANDERS Dat zou mij anders een waar genoegen geweest zijn –

MEVR. ALVING *zacht* Het is maar het beste dat het gegaan is zoals het is gegaan. Er had toch geen zegen gerust op dat weeshuis.

MANDERS Denkt u?

MEVR. ALVING U niet?

MANDERS Toch is het hoe dan ook een ramp.

MEVR. ALVING Laten we er kort over zijn, alsof het een zakelijke aangelegenheid was. – Wacht u op de dominee, Engstrand?

ENGSTRAND *bij de deur naar de vestibule* Inderdaad.

MEVR. ALVING Gaat u dan even zitten zo lang.

ENGSTRAND Nee, dank u; ik sta hier goed.

MEVR. ALVING *tegen dominee Manders* U neemt waarschijnlijk meteen het schip terug?

MANDERS Ja. Over een uur.

MEVR. ALVING Zou u zo vriendelijk willen zijn alle papieren dan ook mee terug te nemen.
Ik wil hier geen woord meer over horen. Ik heb andere dingen aan mijn hoofd nu –

MANDERS Mevrouw Alving –

MEVR. ALVING Ik zal u dan later een volmacht sturen alles af te handelen zoals het u het beste lijkt.

MANDERS Dat zal ik van ganser harte op mij nemen. De oorspronkelijke bestemming van het legaat zal nu helaas gewijzigd moeten worden natuurlijk.

MEVR. ALVING Dat spreekt vanzelf.

MANDERS Ik denk dat ik het voorlopig zo doe dat ik probeer te regelen dat het gedeelte van het landgoed genaamd Solvik toevalt aan de gemeente. De grond is beslist niet zonder enige waarde namelijk. Die zal altijd wel voor het een of ander gebruikt kunnen worden. En de rente op het kapitaal dat op de spaarbank staat, zou ik misschien kunnen gebruiken om een andere onderneming te steunen die op de een of andere manier in het voordeel is van de stad.

MEVR. ALVING U doet precies zoals het u goedgebeurt. Het laat mij allemaal volkomen koud.

ENGSTRAND Denkt u aan mijn zeemanshuis, dominee!

MANDERS Inderdaad, daar zegt u iets. Maar dat zullen we dan eerst goed moeten doorspreken.

ENGSTRAND Wat doorspreken verdomme! God allemachtig, wat zeg ik!

MANDERS *met een zucht* En ik weet natuurlijk ook niet hoe lang ik mij nog met dit soort zaken bezig zal kunnen houden.
Wanneer de publieke opinie mij zou noodzaken die uit handen te geven. Al hangt dat af natuurlijk van de uitkomst van het onderzoek naar de oorzaak van de brand.

MEVR. ALVING U zegt?

MANDERS En de uitkomst van dat onderzoek staat niet op voorhand vast natuurlijk.

ENGSTRAND *dichterbij* Wel degelijk. Want hier staat Jakob Engstrand –

MANDERS Ja, maar wat –?

ENGSTRAND *zachter* En Jakob Engstrand is er de man niet naar een weldoener in de steek te laten als de nood aan de man is, zoals het gezegde luidt.

MANDERS Maar hoe – mijn beste man –?

ENGSTRAND Ziet u hem als een soort reddende engel, Jakob Engstrand, dominee!

MANDERS Nee, nee, dat kan ik onder geen beding accepteren!

ENGSTRAND U zult wel moeten. En ik ken iemand die al eens eerder de schuld van een ander op zich heeft genomen.

MANDERS Jakob! *drukt zijn hand* U bent een bijzonder mens. En u krijgt uw zeemanshuis; daar kunt u van op aan.
Engstrand wil bedanken, maar kan geen woord uitbrengen van ontroering.

MANDERS *hangt zijn reistas over zijn schouder* En dan nu er vandoor. Wij reizen samen.

ENGSTRAND *bij de deur naar de eetkamer, zacht, tegen Regine* Ga met me mee, meisje! Je krijgt een leventje als een dooier in een ei.

REGINE *gooit haar hoofd naar achteren* Merci!
Ze gaat naar de vestibule en haalt de kleren van de dominee.

MANDERS Het ga u goed, mevrouw Alving! En moge de geest van recht en orde spoedig weer zijn intrede doen in dit huis.

MEVR. ALVING Adieu, Manders!
Ze gaat de serre in omdat ze Osvald ziet binnenkomen door de deur naar de tuin.

ENGSTRAND *terwijl hij en Regine de dominee helpen zijn jas aan te trekken* Vaarwel, mijn kind. En als je ooit iets overkomt, dan weet je waar Jakob Engstrand te vinden is.
zacht Lille Havnegade, hm –! *tegen mevrouw Alving en Osvald* En mijn tehuis voor varende zeelui zal Kamerheer Alving Tehuis heten. En als ik dat tehuis mag leiden zoals mij dat voor ogen staat, durf ik te beloven dat het wijlen de kamerheer waardig zal zijn.

MANDERS Hm – hm! Kom, mijn beste Engstrand Adieu; adieu!
Hij en Engstrand gaan weg door de vestibule.

OSVALD *loopt naar de tafel* Wat was dat voor tehuis waar hij het over had?

MEVR. ALVING Een soort onderkomen voor zeelui dat hij en dominee Manders willen oprichten.

OSVALD Dat vliegt dan ook nog wel eens in de fik net als dat daar.

MEVR. ALVING Waarom?

OSVALD Alles gaat in vlammen op. Tot er niks meer is dat nog aan vader herinnert. Ik brand toch ook op.
Regine kijkt hem geschrokken aan.

MEVR. ALVING Osvald! Je had niet zo lang daar beneden moeten blijven, m'n arme jongen.

OSVALD *gaat aan de tafel zitten* Ik denk dat je gelijk hebt.

MEVR. ALVING Laat me je gezicht afdrogen, Osvald; je bent kletsnat.
Ze droogt het af met haar zakdoek.

OSVALD *onverschillig voor zich uit starend* Dank je, mama.

MEVR. ALVING Ben je niet moe, Oswald? Zou je niet liever naar bed gaan?

OSVALD *angstig* Nee, nee, – niet slapen!

Ik slaap nooit; ik doe alleen alsof. *somber* Daar krijg ik nog tijd genoeg voor.

MEVR. ALVING *kijkt hem bezorgd aan* Ja, je bent echt ziek, mijn lieve jongen.

REGINE *gespannen* Is mijnheer Alving ziek?

OSVALD *ongeduldig* En doe alle deuren dicht! Die dodelijke angst –

MEVR. ALVING Doe de deur eens dicht, Regine.

Regine doet de deur naar de vestibule dicht en blijft daar staan. Mevrouw Alving doet haar sjaal af; Regine doet hetzelfde.

MEVR. ALVING *zet een stoel naast die van Oswald en gaat bij hem zitten* Zo; nu kom ik bij je zitten –

OSVALD Doe dat. En Regine moet ook hier blijven. Regine moet altijd bij me zijn. Jij wilt mij toch wel helpen, Regine.

Waar of niet?

REGINE Ik begrijp niet –

MEVR. ALVING Helpen, waarmee?

OSVALD Als het nodig is.

MEVR. ALVING Je hebt toch je moeder om je te helpen, Oswald.

OSVALD Jij? *glimlacht* Nee mama, daar zou jij mij nooit bij willen helpen. *glimlacht somber* Jij! Ha-ha! *kijkt haar ernstig aan*

Al zou jij er eigenlijk als eerste voor in aanmerking komen. *fel* Waarom noem je me niet bij m'n voornaam, Regine.

Waarom zeg je geen Oswald?

REGINE *zacht* Ik denk niet dat mevrouw dat prettig zou vinden.

MEVR. ALVING Nog even en dan mag je hem noemen zoals je wilt. En kom hier bij ons zitten.

Regine gaat aarzelend en zonder iets te zeggen aan de andere kant van de tafel zitten.

MEVR. ALVING En dan zal ik je nu bevrijden van de last die je torst, m'n arme, ongelukkige jongen.

OSVALD Jij, mama?

MEVR. ALVING Van alles wat je wroeging, spijt en zelfverwijt noemde –

OSVALD En jij denkt dat je dat kunt?

MEVR. ALVING Ja, nu kan ik dat, Oswald. Jij had het over levenslust; en toen zag ik als het ware mijn hele leven in een ander licht.

OSVALD *schudt zijn hoofd* Ik begrijp er niets van.

MEVR. ALVING Je had je vader moeten kennen toen hij nog een piepjong luitenantje was. Zoals die van het leven genoot!

OSVALD Dat weet ik.

MEVR. ALVING Het was alle dagen zondag alleen al door naar hem te kijken. En dan zijn tomeloze energie. Hij was vol leven!

OSVALD En toen –?

MEVR. ALVING En dat kind, dat zo genoot van het leven, – want hij was net een groot kind; toen, – dat zat hier opgesloten in een provinciestadje, dat geen enkel vertier te bieden had, alleen geneugten. Liep hier rond zonder een doel in zijn leven; zijn dienst was alles wat hij had. Geen enkel uitzicht op een taak die hem volledig in beslag had kunnen nemen; – bezigheden was alles wat hij had. En hij had geen enkele vriend die in staat was zich te verplaatsen in de manier waarop hij genoot van het leven; alleen nietsnutten en zuiplappen –

OSVALD Mama –!

MEVR. ALVING En dus gebeurde wat niet kon uitblijven.

OSVALD En dat is?

MEVR. ALVING Je hebt me toch vanavond zelf verteld wat er met jou zou gebeuren als je thuisbleef.

OSVALD Je bedoelt dat papa –?

MEVR. ALVING Je arme vader vond nooit een uitloop voor de oppermachtige levenslust in hem. En ik bracht ook niet bepaald zondags weer mee in zijn huis.

OSVALD Niet?

MEVR. ALVING Ze hadden me van alles bijgebracht over mijn huiselijke plichten, en daar heb ik ook heel lang in geloofd. Dat alles neerkwam op het vervullen van je plichten, – plichten van mijn kant en plichten van zijn kant en –. Ik ben bang dat ik het ondraaglijk heb gemaakt hier voor je arme vader, Oswald.

OSVALD Waarom heb je me daar nooit iets over geschreven?

MEVR. ALVING Ik heb het nooit eerder zo gezien dat ik er met jou als zijn zoon over kon praten.

OSVALD Hoe zag jij het dan?

MEVR. ALVING *langzaam* Ik zag maar een ding, dat je vader een gebroken man was al voor jij werd geboren.

OSVALD O –!

Hij staat op en loopt naar het raam.

MEVR. ALVING En er was maar een ding waar ik dag in dag uit aan dacht, dat Regine in feite hier in huis hoorde te wonen – net als mijn zoon!

OSVALD *draait zich snel om* Dus Regine –!

REGINE *springt overeind en vraagt zacht* Ik –!

MEVR. ALVING Nu weten jullie het.

OSVALD Regine!

REGINE *bij zichzelf* Zo eentje was mijn moeder dus.

MEVR. ALVING Je moeder was in heel veel opzichten een goed mens, Regine.

REGINE Maar mooi dat ze er zo eentje was dus. Ik dacht dat wel eens; maar dan –. Zou ik dan nu meteen hier weg mogen gaan, mevrouw?

MEVR. ALVING Als dat is wat je wilt, Regine?

REGINE Nou en of dat is wat ik wil.

MEVR. ALVING Je bent natuurlijk vrij om te doen wat je wilt, maar –

OSVALD *gaat naar Regine toe* Weggaan? Maar je hoort toch hier.

REGINE Merci, mijnheer Alving; – dan zal ik nu maar Oswald zeggen. Al had ik me dat moment heel anders voorgesteld.

MEVR. ALVING Regine, ik ben niet eerlijk tegenover je geweest –

REGINE Nee, zegt u dat wel! Als ik geweten had dat Oswald ziek was –. En verder, omdat het toch niks kan worden tussen ons –. Nee, ik ben echt niet van plan me hier kapot te werken voor zieke mensen.

OSVALD Zelfs niet voor iemand die dus eigenlijk familie van je is?

REGINE Ik pieker er niet over. Een arm meisje moet gebruik zien te maken van haar jeugd; anders zit je voor je het weet muurvast voor de rest van je leven. En ook ik wil proberen een beetje te genieten, mevrouw!

MEVR. ALVING Spijtig genoeg; als je je maar niet te grabbel gooit, Regine.

REGINE Als dat gebeurt heeft dat waarschijnlijk zo moeten zijn. Als Oswald op zijn vader lijkt, dan lijkt ik op mijn moeder, neem ik aan. – Zou ik u mogen vragen mevrouw of dominee Manders dit allemaal weet?

MEVR. ALVING Alles.

REGINE *heeft plotseling haast met haar sjaal* Dan moet ik proberen het schip nog te halen zodat ik hier vanavond nog weg kom. Het zal niet moeilijk zijn met de dominee tot een soort overeenkomst te komen; ik vind namelijk dat ik net zo goed recht heb op een deel van dat geld als die lelijkerd – de timmerman.

MEVR. ALVING Het is je van harte gegund, Regine.

REGINE *haar strak aankijkend* U had er beter aan gedaan mij groot te brengen als het kind van een man van goede komaf; dat was beter voor mij geweest. *gooit haar hoofd naar achteren* Maar wat kan dat ook schelen eigenlijk – verdomme! *met een verbitterde zijdelingse blik op de ontkurkte fles* Wie weet breng ik het desondanks nog wel eens zover dat ik toch champagne kan drinken met mensen van goede komaf.

MEVR. ALVING Als je naar een thuis verlangt, Regine, kom naar mij.

REGINE Nee, dank u wel mevrouw. Dominee Manders zal zich maar al te graag over mij ontfermen. En als het goed fout zou lopen, dan weet ik maar al te goed waar ik thuis hoor.

MEVR. ALVING En waar is dat?

REGINE In Kamerheer Alvings Zeemanstehuis.

MEVR. ALVING Regine, – ik zie het, – jij gaat ten onder!

REGINE En wat dan nog! Adieu.
Ze groet en gaat weg door de vestibule.

OSVALD *staat bij het raam naar buiten te kijken* Is ze weg?

MEVR. ALVING Ja.

OSVALD *mompelt voor zich uit* Dat is niet goed, helemaal niet goed.

MEVR. ALVING *gaat achter hem staan en legt haar handen op zijn schouders* Oswald, lieve jongen van me, – heeft het je zo aangegrepen?

OSVALD *draait zich naar haar om* Dat van vader, bedoel je?

MEVR. ALVING Ja, dat van die ongelukkige vader van je. Ik ben zo bang dat het je te sterk heeft aangegrepen.

OSVALD Waarom denk je dat? Het kwam als een grote verrassing natuurlijk; maar in feite laat het me volkomen koud.

MEVR. ALVING *neemt haar handen weg* Dat laat je koud! Dat je vader zo grenzeloos ongelukkig was!

OSVALD Natuurlijk kan ik medelijden met hem hebben, zoals met ieder ander, maar –

MEVR. ALVING Meer niet! Je eigen vader!

OSVALD *ongeduldig* Vader – vader. Ik heb nooit een vader gehad. Ik kan me niks anders van hem herinneren dan dat hij me een keer zo misselijk heeft gemaakt dat ik moest overgeven.

MEVR. ALVING Maar dat is toch vreselijk! Zou een kind niet desondanks liefde voor zijn vader kunnen voelen?

OSVALD Als dat kind geen enkele reden heeft zijn vader dankbaar te zijn? Hem nooit heeft gekend? Houd jij werkelijk vast aan dat oude bijgeloof, terwijl je in andere opzichten zo modern bent?

MEVR. ALVING Dus het zou niet meer zijn dan bijgeloof –!

OSVALD Dat begrijp je toch best, mama. Dat is niet meer dan een van die opvattingen die ooit in zwang zijn geraakt in de wereld en daarna –

MEVR. ALVING *geschrokken* Spoken!

OSVALD *loopt door de kamer* Die zou je inderdaad best spoken kunnen noemen.

MEVR. ALVING *barst uit* Maar dan houd je dus ook niet van mij, – Oswald!

OSVALD Jou ken ik tenminste –

MEVR. ALVING Je kent mij; maar dat is alles!

OSVALD En ik weet hoeveel jij van mij houdt, en daar ben ik je dankbaar voor. En je zult me op allerlei manieren kunnen helpen nu ik ziek ben.

MEVR. ALVING Dus je wilt dat ik je help, Oswald! O, ik zou bijna dankbaar kunnen zijn voor die ziekte van je, omdat die je thuis, bij mij heeft gebracht. Want ik begrijp je heel goed; je bent nog lang niet van mij; ik zal je moeten zien te winnen.

OSVALD *ongeduldig* Ja, ja, ja; maar dat zijn allemaal alleen maar woorden. Bedenk dat ik een ziek mens ben, mama. Ik kan me niet met anderen bezighouden; ik heb meer dan genoeg aan mezelf.

MEVR. ALVING *zacht* Ik zal geduldig zijn en geen eisen stellen.

OSVALD En wees alsjeblijft wat vrolijker, mama!

MEVR. ALVING Ja, mijn lieve jongen, daar heb je gelijk in. *gaat naar hem toe* Heb ik je dan nu wel weten te bevrijden van alle wroeging en alle zelfverwijf?

OSVALD Ja. Maar wie neemt nu mijn angst weg?

MEVR. ALVING Welke angst?

OSVALD *loopt heen en weer door de kamer* Regine zou het gedaan hebben, één woord van mij zou genoeg geweest zijn.

MEVR. ALVING Ik begrijp je niet. Wat hebben die twee dingen met elkaar te maken, je angst en Regine.

OSVALD Is het erg laat eigenlijk, mama?

MEVR. ALVING Het is vroeg in de ochtend. *kijkt de serre in* Het begint al licht te worden. En het wordt een schitterende dag, Oswald! Nog even en je zult de zon zien doorbreken.

OSVALD Heerlijk. Ach, er is nog zoveel waar ik mij over kan verheugen en waar ik voor zou kunnen leven –

MEVR. ALVING Natuurlijk is dat er!

OSVALD En zelfs al zal ik dan nooit meer kunnen werken –

MEVR. ALVING Dat duurt niet lang meer dan kun je ook weer werken, mijn lieve jongen. Nu je van al die sombere gedachten verlost bent.

OSVALD Ja, het is goed dat je me van al dat ingebeeldde kwaad hebt verlost. En als ik dan het enige dat me nog kwelt heb uitgesproken – *gaat op de bank zitten* Er is nog iets waar we het over moeten hebben, mama –

MEVR. ALVING Dan praten we daarover.

Ze schuift een leunstoel naar de bank en gaat bij hem zitten.

OSVALD – en intussen komt de zon op. En dan weet je dat ook. Dan hoef ik niet langer zo gebukt te gaan onder die angst.

MEVR. ALVING Wat weet ik dan ook?

OSVALD *zonder naar haar te luisteren* Mama, zei je eerder vanavond niet dat er niets was dat je niet voor mij zou willen doen als ik je er om vroeg?

MEVR. ALVING Dat zei ik en dat is ook zo!

OSVALD En daar blijf je bij, mama?

MEVR. ALVING Daar kun je van op aan, mijn lieve, enige zoon. Ik leef immers voor niets anders dan alleen voor jou.

OSVALD Goed, luister dan –. Je hebt een sterke geest, mama, dat weet ik. En blijf dus rustig zitten als ik het je vertel.

MEVR. ALVING Wat is dat dan voor iets vreselijks –!

OSVALD En niet gaan huilen. Hoor je?

Beloof je me dat? We praten erover in alle rust. Beloof je me dat, mama?

MEVR. ALVING Ik beloof het je; als je maar zegt wat het is!

OSVALD Het is namelijk zo dat dat met die vermoeidheid, – en dat ik er niet meer aan mag denken om weer te gaan werken, – dat is niet wat ik eigenlijk mankeer –

MEVR. ALVING Wat dan wel?

OSVALD De ziekte, die ik geërfd heb, – *wijst op zijn hoofd en voegt er zachtjes aan toe* die zit hierbinnen.

MEVR. ALVING *bijna toonloos* Oswald! Nee – nee –!

OSVALD Niet gaan huilen. Daar kan ik niet tegen. Ja, die zit hierbinnen en wacht het juiste moment af. En dat moment kan iedere dag, ieder uur aangebroken zijn.

MEVR. ALVING Wat een afschuwelijk vooruitzicht –!

OSVALD Rustig blijven, alsjeblijft. Zo staat het er dus voor met mij –

MEVR. ALVING *springt overeind* Dat is niet waar, Oswald! Dat is onmogelijk! Dat kan niet waar zijn!

OSVALD Ik heb in Parijs al eens een aanval gehad. Die duurde niet lang. Maar toen ik te horen kreeg hoe ik er aan toe was geweest, toen werd ik bang, onvoorstelbaar bang; en toen ben ik meteen terug naar huis gegaan.

MEVR. ALVING Dat is dus waar je bang voor bent –!

OSVALD Ja, omdat het zoiets onbeschrijflijk afschuwelijks is, snap je. O, was het maar een gewone ongeneeslijke ziekte geweest –. Want ik ben niet bang om dood te gaan, al wil ik graag zo lang ik kan blijven leven.

MEVR. ALVING Je moet, Oswald!

OSVALD Maar dit is zoiets weezinwekkends. Om als het ware weer in een zuigeling te veranderen; gevoerd te moeten worden, geholpen te moeten worden –. O, – het is onbeschrijflijk!

MEVR. ALVING Een kind heeft zijn moeder om voor hem te zorgen.

OSVALD *springt overeind* Nee, nooit; dat is juist wat ik niet wil! Ik kan de gedachte niet verdragen dat ik er misschien jaren lang zo bij zou liggen, – oud en grijs zou worden. En jij zou toch kunnen sterven in de tussentijd. *gaat in de stoel van mevrouw Alving zitten* Want het hoeft niet te eindigen met mijn dood, zei de dokter. Hij noemde het een soort verwekelijking van de hersenen, – zoiets. *glimlacht somber* Ik vind wel dat dat mooi klinkt. Ik moet daarbij altijd denken aan kersenrode gordijnen van velours, – iets wat heel behaaglijk voelt als je er met je hand overheen gaat.

MEVR. ALVING *schreeuwt* Oswald!

OSVALD *veert weer overeind en ijsbeert door de kamer* En nu heb je me ook Regine nog afgepakt! Als ik haar maar had gehad. Zij zou mij wel geholpen hebben.

MEVR. ALVING *gaat naar hem toe* Wat bedoel je daarmee, mijn lieve jongen? Is er dan iets in de wereld waar ik je niet mee zou willen helpen?

OSVALD Toen ik weer bij mijn verstand was gekomen na die aanval in Parijs, vertelde de dokter mij, dat als het nog een keer terug zou komen, – en het komt terug, – dat er dan geen enkele hoop meer was.

MEVR. ALVING En hij was zo harteloos om je dat –

OSVALD Ik eiste dat van hem. Ik heb hem gezegd dat ik dingen moest regelen –. *glimlacht listig* En dat was ook zo. *haalt een klein doosje uit zijn binnenzak* Zie je dit, mama?

MEVR. ALVING Wat is dat?

OSVALD Morfinepoeder.

MEVR. ALVING *kijkt hem vol afgrijzen aan* Oswald – jongen van me?

OSVALD Ik heb twaalf capsules bij elkaar gespaard –

MEVR. ALVING *grijpt naar het doosje* Geef mij dat doosje, Oswald!

OSVALD Nog niet, mama.
Hij stopt het doosje weer terug in zijn zak.

MEVR. ALVING Dit overleef ik niet!

OSVALD Je zult wel moeten. Had ik nu Regine hier gehad, dan zou ik haar verteld hebben wat er met me aan de hand was – en zou ik haar gevraagd hebben om me te helpen als het zover was. En zij zou mij geholpen hebben; daar ben ik zeker van.

MEVR. ALVING Nooit!

OSVALD Als het zover met me gekomen zou zijn, als zij mij daar zou zien liggen, hulpeloos als een zuigeling, hopeloos, reddeloos verloren –

MEVR. ALVING Dat zou Regine nooit gedaan hebben!

OSVALD Nou en of ze dat gedaan zou hebben. Regine was zo schitterend lichtzinnig. En ze zou er gauw schoon genoeg van hebben gekregen een zieke als ik te verzorgen.

MEVR. ALVING God zij dank dat Regine niet hier is!

OSVALD Maar nu zul jij me dus moeten helpen, mama.

MEVR. ALVING *luid* Ik!

OSVALD Wie zou ik het anders moeten vragen?

MEVR. ALVING Ik? Je moeder?

OSVALD Juist daarom.

MEVR. ALVING Ik, die je het leven heb gegeven!

OSVALD Ik heb je niet om mijn leven gevraagd. En wat is dat voor soort leven dat jij me gegeven hebt? Ik wil het niet!
Neem het maar weer terug!

MEVR. ALVING Help! Help!
Ze rent naar de vestibule.

OSVALD *haar achterna* Niet bij me weggaan! Waar wil je naar toe?

MEVR. ALVING *in de vestibule* De dokter halen, Oswald! Laat mij eruit!

OSVALD *ook in de vestibule* Je komt er niet uit. En hier komt niemand binnen. *een sleutel wordt omgedraaid*

MEVR. ALVING *komt weer binnen* Oswald! Oswald, – – mijn kind!

OSVALD *achter haar aan* En jij houdt van mij als een moeder, – en dan kun je mij zulke onnoemelijke angsten zien lijden?

MEVR. ALVING *na een korte pauze, beheerst* Hier heb je mijn hand erop.

OSVALD Dus je doet het –?

MEVR. ALVING Als het nodig is. Maar zover komt het niet. Nee, nee, dat is onmogelijk!

OSVALD Laten we het hopen. En laten we zo lang het kan bij elkaar blijven. Dank je, mama.
Hij gaat in de leunstoel zitten die mevrouw Alving bij de bank heeft geschoven. Het wordt licht; de lamp brandt nog steeds op de tafel.

MEVR. ALVING *komt voorzichtig dichterbij*
Voel je je nu wat rustiger?

OSVALD Ja.

MEVR. ALVING *over hem heen gebogen* Het is vreselijk wat je jezelf allemaal hebt aangepraat, Oswald. Want het is alleen iets dat je jezelf hebt wijsgemaakt. Omdat je er niet tegen kon, al die verschrikkelijke dingen. Maar nu kun je uitrusten. Thuis bij je moeder, mijn gezegende jongen. Je krijgt alles waar je maar naar wijst net als toen je nog klein was. – Zo. De aanval is over. zie je wel hoe makkelijk dat ging! Dat wist ik wel. – En zie je, Oswald, wat een schitterende dag het wordt? Stralende zonneschijn. Nu zie je pas hoe mooi het hier is.
Ze loopt naar de tafel, dooft de lamp. Zonsopgang. De gletsjers en bergtoppen in de verte baden in de stralende ochtendzon.

OSVALD *zit in de leunstoel met zijn rug naar de achtergrond, zonder zich te bewegen: plotseling zegt hij* Mama, geef mij de zon.

MEVR. ALVING *bij de tafel, kijkt hem geschrokken aan* Wat zei je?

OSVALD *zachtjes en toonloos* De zon. De zon.

MEVR. ALVING *gaat naar hem toe* Oswald, wat is er met je?
Oswald lijkt te verschrompelen in zijn stoel; al zijn spieren worden slap; zijn gezicht is uitdrukkingloos; hij staart voor zich uit met een lege blik.

MEVR. ALVING *bevend van angst* Wat is dit? *schreeuwt luid* Oswald! Wat is er met je! *laat zich naast hem op haar knieën vallen en schudt hem door elkaar* Oswald! Oswald! Kijk me aan! Herken je me niet?

OSVALD *toonloos, als tevoren* De zon. – De zon.

MEVR. ALVING *staat weer op, woelt met haar beide handen door haar haar, schreeuwt* Dit verdraag ik niet! *fluistert, verstijfd als het ware* Dit verdraag ik niet! Nooit! *plotseling* Waar heeft hij ze? *zoekt in zijn zakken* Hier! *doet een paar stappen achteruit en schreeuwt* Nee, nee, nee! – Ja! Nee, nee!
Ze blijft staan, een paar passen bij hem vandaan, haar handen in haar haar, en staart hem aan in woordeloze angst
OSVALD *roerloos als tevoren* De zon. – De zon.

Spoken ging in de vertaling van Karst Woudstra voor het eerst in première bij het Noord Nederlands Toneel op 19 oktober 1996 in de stadsschouwburg van Groningen

Spel

MEVROUW AIVING Petra Laseur

OSVAID Dirk Zeelenberg

MANDERS Adriaan Olree

ENGSTRAND Romke de Leeuw

REGINE Fabiënne Meershoek

Regie

Peter te Nuyl

www.nnt.nl

Henrik Ibsen (1828-1906) was een Noors toneelschrijver en dichter. Hij schreef in zijn leven vijftintig toneelstukken en twee dichtbundels. *Peer Gynt* (1867) stamt uit zijn begin-periode en is nog in versvorm geschreven. Van zijn moderne latere stukken zijn, *Een poppenhuis* (1879) en *Spoken* (1889) zeer bekend. Zijn laatste werken zijn zeer symbolisch, zoals bijvoorbeeld *Hedda Gabler* (1890), en retrospectief, zoals bijvoorbeeld *Bouwmeester Solness* (1892)

Toneelwerk

Catilina (Catilina) – 1849
Het heldengraf (Kjæmpehøjen) – 1850
Norma of de liefde van een politicus (Norma eller en Politikers Kjærlighed) – 1851
Sint Jansnacht (Sancthansnatten) – 1852
Vrouw Inber op Østraat (Fru Inger til Østeraad) – 1854
Het feest op Solhaug (Gildet paa Solhoug) – 1855
Olaf Liljekrans (Olaf Liljekrans) – 1856
De Vikingen in Helgoland (Hærmændene paa Helgeland) – 1858
Komedie der liefde (Kjærlighedens Komedie) – 1862
Mededingers naar de kroon (Kongs-Emnerne) – 1864
Brand (Brand) – 1865
Peer Gynt (Peer Gynt) – 1867
Keizer en Gallileeër (Kejser og Galilæer) – 1873
Steunpilaren van de maatschappij (Samfundets Støtter) – 1877

Een poppenhuis (Et Dukkehjem) – 1879
Spoken (Gengangere) – 1881
Een vijand van het volk (En Folkefiende) – 1882
De wilde eend (Vildanden) – 1884
Rosmersholm (Rosmersholm) – 1886
De vrouw van de zee (Fruen fra Havet) – 1888
Hedda Gabler (Hedda Gabler) – 1890
Bouwmeester Solness (Bygmester Solness) – 1892
Kleine Eyolf (Lille Eyolf) – 1894
John Gabriel Borkman (John Gabriel Borkman) – 1896
Wanneer wij doden ontwaken (Naar vi døde vågner) – 1899

Karst Woudstra (Leiden, 1947) is regisseur, toneelschrijver en vertaler. Hij was van 1980 tot 1985 artistiek leider van het Publiektheater. Als regisseur werkte Woudstra in Nederland (RO Theater, Het Nationale Toneel, NNT), Vlaanderen (KVS, De Korre), Zweden (Dramaten) en Duitsland. In Duitsland wordt zijn werk regelmatig gespeeld, en zijn stuk *De Worgengel* beleefde de wereldpremière bij de Schaubühne in de regie van Thomas Ostermeier. Hij vertaalde toneelstukken uit het Noors en Zweeds van o.a. August Strindberg, Henrik Ibsen en Lars Norén. Norén introduceerde hij hiermee in Nederland.

Toneelwerk o.a.

Kortsluiting – 2003

De kerstdagen – 2002

Eau de Vie – 1999

Het Beloofde Land – 1999

La Dama de Baza – 1998

Zwarte vijvers – 1998

Het asbad – 1997

Anterotikon – 1997

Stilleven – 1996

De Worgengel – 1996

Een Friese adelborst – 1995

De dood van Heracles – 1995

Spiegelsplinters – 1995

Na de middag – 1994

Aan zee – 1994

Rebecca Schwaiger – 1993

De stille grijzen van een winterse dag in Oostende – 1993

Duijje Klok – 1993

Total Loss – 1992

Een zwarte Pool – 1992

Een donker uitzicht – 1991

Chevreau – 1990

De linkerhand van Meyerhold – 1990

Een hond begraven – 1989

Hubert Lambert – 1986

Blauwe Appel – libretto – 1984

Kuokkala – 1983

Hofscènes – 1981